

unesco

Jelling-monumenterne

Forvaltningsplan 2025-2028

Udkast 25.11 2024

Indholdsfortegnelse

Forord	3
1. Formålet med forvaltningsplanen	6
2. Introduktion og baggrund	7
3. Ansvar for verdensarvsområdet	13
4. National lovgivning	20
4.1 Retsregler i tilknytning til forvaltningsplan for Jelling Monumenterne	
4.2 Kommuneplan	
4.3 Lokalplan	
5. Værdier - Identificering af vision, værdier og planer for Monumentområdet	30
5.1 Vision	
5.2 Værdier	
5.2.1 Kulturelle værdier	
5.2.2 Økonomiske værdier	
5.2.3 Forskningsmæssige værdier	
5.2.4 Uddannelses- og formidlingsmæssige værdier	
5.2.5 Kirkelige og Sociale værdier	
5.2.6 Arkitektonisk og kunstnerisk værdi	
5.3 Strategi- og helhedsplaner	
5.4 Byvision	
6. Trusler mod områdets værdier	44
7. Forvaltningstiltag	47
7.1 Gudstjenester, kirkelige handlinger og andre aktiviteter	
7.2 Turister	
7.3 Rekreative og kulturelle aktiviteter	
8. Økonomiske ressourcer og implementering	48
8.1 Økonomi	
8.2 Implementeringsplan	
9. Bilag	
Bilag A Monitorering	53
Bilag B Strategi for ro omkring kirken	55
Bilag C Brug af Monumentområdet i Jelling - arrangementer	57
Bilag D Brug af Monumentområdet i Jelling – placering	60
Bilag E Drift af Monumentområdet i Jelling	67
Bilag F Afskærmning af runestenene i Jelling. Plan for drift og vedligeholdelse	71
Bilag G Strategi for bæredygtig turisme	83

Forord

Forvaltningsplanen for Jelling-monumenterne omfatter alle vikingetidens anlæg i palisadeområdet. De to gravhøje, de to runesten, skibssætningen, kirken og palisaden.

Jelling-monumenterne blev i 1994 optaget på UNESCO's liste over verdensarv, og i 2018 blev palisaden og skibssætningen tilføjet til nomineringen. Jelling-monumenterne skal på den baggrund leve op til verdensarvskonventionen.

Verdensarvskonventionen har til formål at bevare kultur- og naturværdier, der er så unikke, at de er umistelige for menneskeheden. For at sikre, at det sker, er der udarbejdet retningslinjer for verdensarvsstedernes forvaltning, som bl.a. fastlægger, at der skal være en forvaltningsplan (jf. kap. II.F i "The Operational Guidelines for Implementation of the World Heritage Convention")

Slots- og Kulturstyrelsen skal som den nationalt ansvarlige myndighed følge op på, at konventionen og de operationelle retningslinjer efterleves.

Verdensarvsstederne har ansvaret for at sikre, at deres forvaltningsplaner løbende ajourføres. Forvaltningen af Jelling-monumenterne er organiseret ved en styregruppe, en samarbejdsgruppe og en sitemanager.

Denne forvaltningsplan er revideret i et samarbejde mellem Jelling Menighedsråd, Vejle Provsti, Vejle Kommune, Nationalmuseet (Kongernes Jelling), Jelling lokalråd, VejleMuseerne og Slots- og Kulturstyrelsen.

Monumentområdet i Jelling

1. Formålet med forvaltningsplanen

Hovedformålet med forvaltningsplanen er at beskytte og bevare Jelling-monumenterne med de universelle værdier, stedet repræsenterer.

Desuden udstikker planen retningslinjer for den samlede brug og formidling til beboere, brugere og besøgende i området.

Forvaltningsplanen er et værktøj for styregruppen og samarbejdsgruppen i arbejdet med virkeliggørelsen af planens formål. Den daglige pleje og vedligeholdelse varetages i fællesskab af Jelling Menighedsråd og Vejle Kommune.

Forvaltningen af verdensarvsværdierne er således fordelt på lokale, regionale og nationale hænder med et operationelt ansvar dannet gennem en allerede eksisterende praksis, der er fuldt ud accepteret af de involverede parter.

2. Introduktion og baggrund

Da Jelling Monumenterne blev optaget på UNESCO's verdensarvsliste i 1994, stod der i begrundelsen:

"Jelling-monumenterne består af to gravhøje, to runesten og en middelalderkirke. Gravhøjene og den ene runesten er et slående eksempel på en hedensk nordisk kultur, mens den anden runesten og kirken illustrerer religionsskiftet i Danmark, og det samlede monument markerer således overgangen fra hedenskab til kristendom i Danmark."

Daværende direktør for Kulturarvsstyrelsen Steen Hvass skrev følgende begrundelse for ansøgningen til UNESCO:

"For mere end tusind år siden skabtes monumentet i Jelling for at vise eftertiden:

At her samledes landet til et rige.

Her optræder navnet Danmark for første gang.

Her blev kristendommen den officielle religion i Danmark.

Her præsenteres kongen – stamfader til det nuværende danske kongehus.

Her står symbolet på grundlæggelsen af den danske nation.

Her markeres ændringen fra et nordisk hedensk samfund til en europæisk kristen civilisation.

Et tilsvarende monument findes ikke noget andet sted i verden".

Resultater fra de arkæologiske udgravninger i 2006-2013 blev i juli 2018 tilføjet i Unesco-nomineringen, i form af en "Minor Boundary Modification". Det betyder, at hele monumentområdet nu indgår i Unescos verdensarv. Følgende begrundelse fulgte ansøgningen om modifikation:

Justification for the modification

"The expansion of the world heritage site is justified by the emergence of important new knowledge about the extent of the monuments, based on the uncovering of important archaeological traces in the area. The traces are related directly to existing components of the world heritage site (burial mounds, rune-stones, and the church), and supplement our understanding of and the historical narrative of the site in essential areas, and thus supplement their OUV to a very high degree.

The background for this extensive, new knowledge is a research and dissemination project, "Jelling-projektet – et kongeligt monument i dansk og europæisk belysning" ["The Jelling Project - a royal monument from a Danish and European perspective"], launched by the National Museum of Denmark, the Vejle Museums, and Aarhus University in 2006 thanks to a large foundation grant...

...The results of the research project have essentially supported though not fundamentally changed the narrative of the Jelling of Viking times as a royal residence and starting point for the change of religion. Likewise it has stressed the view of the significance of the site in northern Europe during Viking times.

Furthermore and just as important, the new investigations have provided more clarity about the chronological relationships between the individual components of the Jelling complex in the period from 958/59 AD to 980/981 AD. The boat-shaped stone setting and the small rune-stone are the oldest monuments at the site prior to 958/59 AD, when the North Mound was built. A little later, in the middle of the monument period, the palisade and attached buildings were constructed and, shortly thereafter, the large rune-stone (Harald's Stone) was raised and the construction of the South Mound was begun. At the end of the period, the palisade burned, and the function of the site as a royal residence ceased."

(Uddrag fra: JELLING World Heritage - Denmark. Proposal for Minor Boundary Modification)

Jellingstenene

Verdensarven er funderet i UNESCO's verdensarvskonvention fra 1972 og UNESCO har opstillet ti kriterier for optagelse på verdensarvslisten. For at blive optaget skal man opfylde mindst ét af kriterierne. Jellingmonumenterne blev i 1994 godkendt på baggrund af kriterium nummer tre:

"Det skal være et enestående eller i det mindste exceptionelt vidnesbyrd om en kulturel tradition eller en civilisation, som er levende eller forsvundet."

ICOMOS skrev at *"Jelling-monumenterne, og specielt de hedenske gravhøje og de to runesten, er fremragende eksempler på den hedenske nordiske kultur."*

OUV og attributter

Jellings gravhøje, runesten og kirke markerer begyndelsen af det skandinaviske folks omvendelse til kristendommen er enestående manifestationer af exceptionel betydning.

Jelling-monumenterne er optaget på Unescos verdensarvsliste i to omgange. Først optagelsen i 1994 og siden udvidelsen i 2018.

Jelling, der ligger i Midtjylland, var et kongeligt monument under Gorms og hans søn Harald Blåtands regeringstid i det 10. århundrede og kan muligvis være fra før denne periode. Komplekset består af to flade høje, 70 meter i diameter og op til 11 meter høje, som er næsten identiske i form, størrelse og konstruktion, bygget af græstørv, omhyggeligt stablet i jævne lag, med græssiden nedad. Efter at have indført kristendommen i Danmark og integreret Norge med landet, proklamerede Harald Blåtand sine bedrifter ved at rejse en sten mellem de to høje og bygge den første trækirke i Jelling.

Den store runesten ligger præcis midt mellem de to høje. Dens indskårne indskrift, under en indgraveret sammenflettet nordisk drage, lyder: "Kong Harald lod dette monument blive rejst til minde om sin fader Gorm og sin moder Thyra, den Harald, som vandt sig hele Danmark og Norge og gjorde Dannerne kristne". På sydvestsiden ses den tidligste afbildning af Kristus i Skandinavien med en inskription om danskernes omvendelse til kristendommen mellem 953 og 965. Den oprindelige placering af en tilstødende mindre runesten kendes ikke. Stenen har dog stået på sin nuværende placering siden omkring 1630. Indskriften lyder "Kong Gorm lavede dette monument over sin hustru Thyra, Danmarks pryd". En lille simpel kirke af hvidkalkede sten ligger på stedet for mindst tre tidligere trækirker, som alle blev ødelagt af brand. Udgravninger i 2006 har afsløret beviser på en storslået palisade omkring monumentet og dele af en skibssætning af ukendte dimensioner.

Jellinghøjene, runestenene og kirken, der markerer begyndelsen på det skandinaviske folks omvendelse til kristendommen, er enestående manifestationer af en begivenhed af usædvanlig betydning. Denne overgang mellem hedensk og kristen tro illustreres levende af de på hinanden følgende hedenske gravhøje, en hedensk runesten og en anden til minde om kristendommens indførelse og fremkomsten af kirken, der repræsenterer kristen dominans. Komplekset er enestående i Skandinavien og resten af Europa.

Integritet

Jellinghøjene, runestenene og kirken udtrykker ejendommens værdi og udgør tilsammen de tre grundlæggende og væsentlige elementer. Efter udvidelsen af verdensarvsstedet er elementerne de samme to gravhøje, de samme to runesten og den samme stenkirke med sporene efter træbygninger. Dertil kommer udvidelsen med sporene efter en skibssætning og sporene efter en træbygget palisade med tilhørende bygninger af træ. Sporene efter skibssætningen, palisaden og bygningerne af træ er jorddækkede men markeret med moderne materialer på jordoverfladen. Palisaden omgiver et 358-360 x 358-360 m stort areal af rombisk form, hvor de nævnte monumenter er beliggende – kaldet "Monumentområdet".

Helheden formidles en kunstnerisk fortolkning af palisaden illustreret med hvide betonsøjler og husfund, og skibssætning er illustreret med hvide betonplader. Står man i kompleksets centrum på nordhøjen fornemmes storheden tydeligt.

Autenticitet

De to store Jellinghøje har bevaret deres oprindelige form. Nordhøjen blev bygget over et imponerende gravkammer af egetræ, der blev hugget ind i en tidligere bronzealdergrav af meget mindre dimensioner. Sydhøjen indeholder ikke noget gravkammer. Nationalmuseet har foretaget flere videnskabelige udgravninger og bevaret fundene og dokumentationen i sine arkiver. Den fortsatte brug af kirkegården og den nuværende kirke gennem dens forgængere strækker sig mere end 1000 år tilbage i tiden. Ændringer har været begrænset til nogle, uundgåelige, tusind års forvitring, men dette har påvirket inskriptionerne på de to runesten og gjort dem meget sårbare over for yderligere erosion.

Beskyttelses- og forvaltningskrav

Kirken er beskyttet i henhold til Churches and Churchyards Consolidated Act af 1992. Dette kræver, at enhver ændring af den skal godkendes af stiftets myndigheder efter høring af Nationalmuseet og den kongelige inspektør for fredede statsbygninger. Under samme statue er kirken omgivet af en bufferzone på 300 m. Dette forbyder opførelse af bygninger over 8,5 m i højden. Der gælder en fredningsbekendtgørelse for en afstand på 1000 m ind i området nord for Jelling for at forhindre opførelse af bygninger eller skovrejsning, således at der opretholdes et uforstyrret udsyn til monumentet fra denne retning.

Højene og de to runesten er fredet efter museumsloven. Dette forbyder enhver aktivitet, der kan beskadige eller forstyrre monumenterne, og giver mulighed for en bufferzone på 2 m omkring monumentet. Naturbeskyttelsesloven giver en ekstra bufferzone på 100 m omkring 2 m bufferzonen.

Kommuneplanen regulerer udviklingen af Jelling, og i 2009 vedtog Vejle Byråd en plan for monumentets omgivelser. Denne plan understreger behovet for at flytte den nuværende vej væk fra monumentet og for at rive en række nabohuse ned for at etablere en ordentlig bufferzone til at rumme området omgivet af palisaden.

For at opfylde beskyttelsen af værdierne og bevaringen af stedet samarbejdede Vejle Byråd med Kulturarvsstyrelsen og Nationalmuseet om at gennemføre planen for monumentets omgivelser. Dette arbejdes 1. fase blev afsluttet i 2013. I 2024 er fase 2 afsluttet, og indvielsen af det fuldendte Monumentområde blev indviet i september 2024.

For at beskytte runestenene mod yderligere erosion og holde dem i deres oprindelige position er runestenene siden 2011 blevet opbevaret i to montrer med styring af fugt og temperatur

Stedet er velbevaret både som helhed og enkeltelementer, og grundlaget for at kunne beskytte og forvalte verdensarvsværdierne er på plads.

Der findes en forvaltningsplan som sikrer, at verdensarven beskyttes og forvaltes forsvarligt. Forvaltningen foretages primært af samarbejdsgruppen. Forvaltningsplanen opdateres hvert 4. år, senest i 2021

Netværk og erfarings-/vidensudveksling

Det danske rigsfællesskab har 11 steder optaget på Verdensarvslisten: Jelling Monumenterne, Roskilde Domkirke, Kronborg Slot, Ilulissat Isfjord, Stevns Klint, Vadehavet, Christiansfeld, Parforcejagtlandskabet i Nordsjælland, Kujataa, Aasivissuit Nipisat samt Vikingetidens Ringborge.

Alle er optaget i Rigsfællesskabets Verdensarvsforening. Foreningen blev stiftet i Jelling i 2023.

De danske verdensarvssteder deltager i møder, seminarrækker m.m., hvor stederne udveksler erfaringer med forvaltning af et verdensarvssted og yder gensidig sparring omkring udnyttelse af turistpotentialet og udarbejdelse af forvaltningsplaner.

Der blev i september 2016 i Thingvellir i Island etableret en nordisk verdensarvsforening - Nordic World Heritage Association. En gang om året bliver der arrangeret en fælles nordisk verdensarvskonference ved ét af verdensarvsstederne i Norden. Her kan verdensarvsstederne få relevante faglige input og hente inspiration til forvaltning og udvikling af verdensarvsstederne fra andre verdensarvssteder i Norden.

3. Ansvar og organisering

Forvaltningen af verdensarvsstedet sker i samarbejde mellem en række parter.

Ansvar

Slots- og Kulturstyrelsen har det overordnede ansvar for implementeringen af Verdensarvskonventionen i relation til UNESCO og forestår kontakten til UNESCO.

Forvaltning af verdensarvsområdet bliver varetaget af Jelling Menighedsråd og Vejle Kommune. Dette sker i tæt dialog med Slots- og Kulturstyrelsen, Nationalmuseet, De Kirkelige Myndigheder, Jelling Lokalråd og Vejlemuseerne.

Ansvar for tilsyn med verdensarvsområdet er placeret hos De Kirkelige Myndigheder i samarbejde med Nationalmuseet og Vejle Kommune.

Ejere

Jelling Kirke
Vejle Kommune

Primære interessenter

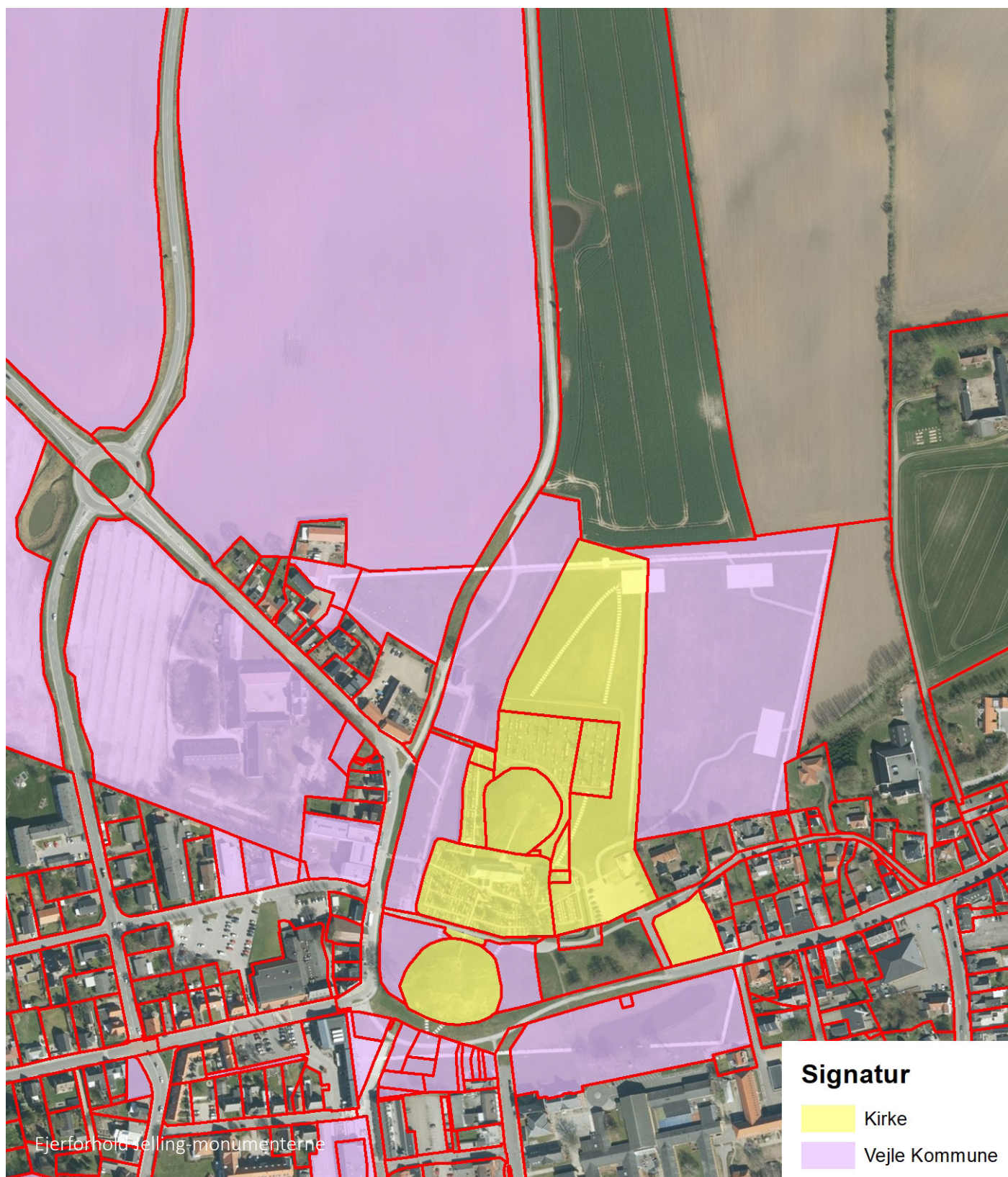
Slots- og Kulturstyrelsen
Nationalmuseet
Haderslev Stift
Vejle Provsti
Kongernes Jelling
Jelling Lokalråd
VejleMuseerne

Andre interessenter

Unesco Nationalkommission
Forskere
Region Syddanmark
Turistforening Vejle
Visit Danmark
HistorieLab, UCL

Lokale interessenter

Turistorganisationer
Lokale butikker
Borgere i Jelling
Lokale spisesteder
Overnatningssteder
UNESCO-skole, Bredagerskolen

Smededammen og højområdet

Organisering

Forvaltningen er organiseret ved hhv. en styregruppe, en samarbejdsgruppe og en sitemanager.

Styregruppe

Styregruppens rolle er at

- sikre at UNESCO verdensarven i Jelling forvaltes i tråd med forvaltningsplanen
- sikre at forvaltningsplanen løbende revideres
- drøfte emner af væsentlig karakter eksempelvis større anlægsarbejder/byggerier i nær-området mm.
- påse at der sker en strategisk udvikling af Monumentområdet, for eksempel i forbindelse med at der formuleres indsatser for at skabe bæredygtig turisme
- vurdere evt. ansøgninger om brug af området til større events på foranledning af henvendelse fra samarbejdsgruppen, herunder antal og hyppighed af store arrangementer

Styregruppen mødes 1 x årligt eller efter behov.

I Styregruppen deltager:

- Slots- og Kulturstyrelse som observatør
- Nationalmuseum
- Vejle Kommune, borgmester, formand Kultur- og Idrætsudvalg, formand Teknisk Udvalg, kommunaldirektør, kulturdirektør og teknisk direktør
- Jelling Kirke, menighedsråd formand, Vejle Provsti og Stift.
- Jelling Lokalforsamling, formand

Samarbejdsgruppe

Samarbejdsgruppens rolle er at

- samarbejde om forvaltning af Jelling-monumenterne
- revidere forvaltningsplanen hvert 4. år
- løbende dele viden om arrangementer, anlæg eller lignende med betydning for Jelling-monumenterne
- vurderer ansøgninger om mellemstore arrangementer. Der nedsættes et fagligt udvalg/arrangementsgruppe, der varetager denne opgave. Udvalget er repræsenteret ved Slots- og Kulturstyrelsen, Nationalmuseet, Kirke, Jelling Lokalråd, Teknik & Miljø og VejleMuseerne

Samarbejdsgruppen mødes 3-4 gange årligt eller efter behov.

I Samarbejdsgruppen deltager:

- Slots-og Kulturstyrelsen (1) som observatør
- Nationalmuseum (Kongernes Jelling 1)
- Vejle Kommune (Teknik & Miljø 3, VejleMuseerne 2)
- Jelling Kirke (Vejle Provsti 1, Jelling Menighedsråd 1-2)
- Jelling Lokalråd (1)
- Sitemanager (1)

Sitemanager

Sitemanagers rolle er at

- være bindeled til Slots- og Kulturstyrelsen, **der overordnet set har ansvaret for Danmarks UNESCO steder**
- kontakt til øvrige UNESCO verdensarvssteder og deltage i tværgående samarbejder i Danmark og i Norden
- være bindeled lokalt mellem de primære interessenter
- yde sekretariatsbistand i forbindelse med styregruppen og arbejdsgruppens møder

Sitemanagerrollen varetages efter aftale af de primære ejere af området, hvor UNESCO verdensarven er liggende. De primære ejere er Vejle Kommune samt de kirkelige myndigheder v. Jelling Menighedsråd.

Jelling Kirke og Sydhøjen

4. National lovgivning

4.1. Retsregler i tilknytning til Jellingmonumenterne.

Retsregler angående gravhøje, runesten og sporene af palisaden er omfattet af museumsloven (fra 2006):

Højene, Runestenene og palisaden er beskyttet af Museumsloven, Lovbekendtgørelse nr. 1505 af 14. december 2006.

Nye regler om fortidsminder trådte i kraft 1.juni 2022.

Retsregler angående folkekirken:

Lov om bestyrelse og brug af folkekirkens kirker m.m. (Lovbekendtgørelse nr. 1156 af 1. september 2016)

Lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde (Lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009)

Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde af 22. oktober 2007

Retsregler i øvrigt:

Lov om naturbeskyttelse (lovbekendtgørelse nr. 870 af 14. juni 2013)

Lov om planlægning (lovbekendtgørelse nr. 587 af 27. maj 2013)

Der forvaltes altid i overensstemmelse med gældende regler.

4.2. Kommuneplan 2021-2033.

P.t. er det kommuneplan 2021-33 der gælder for Monumentområdet i Jelling. Mål og rammer fra denne kommuneplan er vist i Forvaltningsplanen. I løbet af 2025 laves en revision af kommuneplanen. Det vil til en hver tid være den gældende kommuneplans rammer, der er grundlag for planlægningen i Jelling og Monumentområdet, uanset hvad der står i Forvaltningsplanens afsnit om kommuneplan.

I Kommuneplan 2021-33 står der følgende om Jelling:

Mål og rammer for Jelling:

Verdensarven Jelling

Jelling er kendt for Jellingmonumenterne og Seminariet. I 2018 besøgte 226.341 mennesker Jellingmonumenterne, som er optaget på UNESCO's verdensarvsliste. Jelling-festivalen er også en begivenhed, der tiltrækker besøgende. Til daglig bor der 3574 personer, hvilket er en stigning på 303 personer siden 2011. Det svarer til 9 % på 9 år.

Jellings historie går tilbage til vikingetiden. Bortset fra kirken er den ældste bevarede bebyggelse i bymidten fra omkring 1850. En væsentlig igangsætter for Jellings nyere udvikling er Seminariet, der åbnede i 1841.

Jernbanen åbnede i 1884 og løber lige syd for Seminariets område. Jernbanen deler byen i en nordlig del fra før 1970 og de nyere boligområder med tilhørende skoler og institutioner, der ligger syd for banen.

Jelling-monumenterne med kirken, de to store høje, runestenene og en stor skibssætning på mere end 350 meter er et af Danmarks vigtigste kulturarvsmonumenter. Nye arkæologiske fund fra 2007 og frem viser, at hele området er omkranset af et imponerende palisadehegn, der dækker et areal på 12 ha.

Vejle Kommune har i tæt samarbejde med Nationalmuseet, Slots- og Kulturstyrelsen, VejleMuseerne, Haderslev Stift og særlige eksperter gennemført 1. etape af en ny samlet landskabsbearbejdning og formidling af området. Bearbejdningen indebærer fritlægning af højene, fjernelse af eksisterende bebyggelser, udlægning af markeringer m.v. Sammen med en helt ny udstilling i oplevelsescentret Kongernes Jelling har det løftet oplevelsen af Jelling Monumenterne, så det svarer til områdets status som UNESCO-verdensarv.

Potentiale for udvikling

Jelling opleves som attraktiv, hvilket afspejler sig i en ret høj befolkningstilvækst og en høj andel af erhvervsaktive i befolkningen. Jelling er især attraktiv på grund af naturen og nærheden til Vejle og på grund af Seminariet.

Blandt Jellings udfordringer er handelslivet, som er trængt af de større byer i nærheden. Byen rummer flere dagligvarebutikker, men også enkelte udvalgswarebutikker. Ifølge detailhandelsanalysen fra 2018 er handelsbalancen 94% for dagligvarer og 9% for udvalgsvarer. Handelsbalancen er udtryk for værdien af de varer der sælges i byen, set i forhold til områdets samlede forbrug af varer. Den lave andel af udvalgsvarer i Jelling er til dels udtryk for, at der kun er meget få udvalgswarebutikker i byen, men der er også hård konkurrence bl .a. fra Vejle

En anden udfordring er den store sårbarhed på beskæftigelsesområdet, som skyldes, at Seminariet er en dominerende arbejdsplads. Seminariet er i dag en del af University College Lillebælt.

Der er store muligheder for udvikling af turismen i Jelling, som stadig ikke er fuldt udnyttet.

Der i 2020 udarbejdet en byvision for Jelling. Visionen er skabt i et samarbejde mellem byens borgere og erhvervsliv og kommunen, og skal afløse den gældende udviklingsplan.

Kultur og fritid

Byens Hus, der ligger centralt i bymidten, rummer lokaler til foreninger, cafe, og biograf. Byen har også idrætsfaciliteter, og UCL (Seminariet) er også ramme om møder og kulturelle arrangementer.

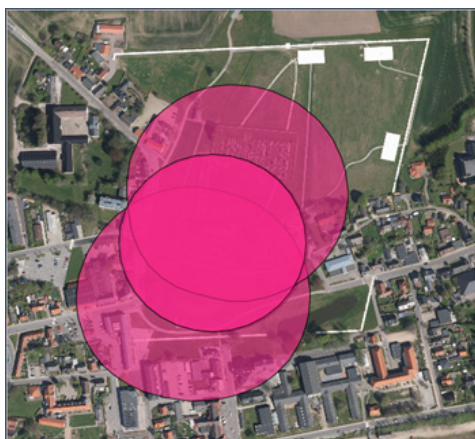
Trafikale forhold

For at fredeliggøre Monumentområdet er Vejlevej lukket som gennemkørende vej. Flere eksisterende veje er blevet udbygget og der er anlagt en helt ny vej, Mangehøje, nordvest om Jelling, som leder gennemkørende trafik uden om bykernen. Der er stadig mulighed for at forbedre fremkommeligheden for både borgere og besøgende, særligt i midtbyen, hvorfor dette fortsat vil være et fokusområde.

Der er tog i timedrift, suppleret med busser. Den fremadrettede udvikling i togdriften vil afhænge af planerne for en ny bane til Billund med udgangspunkt i Jelling.

Natur og landskab

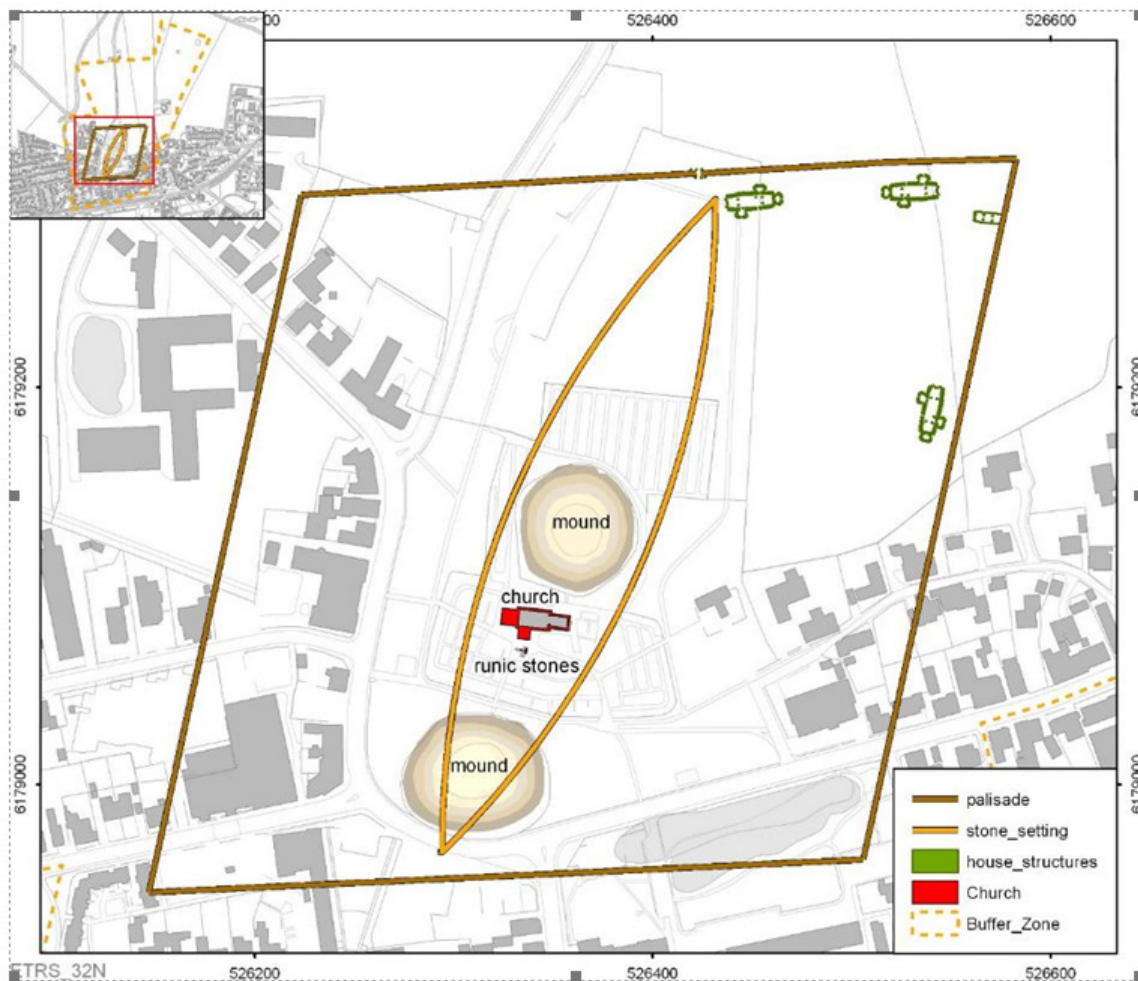
Mod syd er landskabet meget kuperet og terrænet falder ned mod Fårup Sø og Grejs Å. Mod nord er landskabet mere fladt. Mod sydvest ligger Fårup Mose. Området omkring golfbanen og Fårup Sø er bynære rekreative områder, som kan udvikles yderligere med motionsstier, vandreruter med videre.

100 m fredningszone
Ifølge Naturbeskyttelsesloven §18
(Se pkt. 4.1)

Fredningzone – gravhøje og den jord-
dækkede palisade
Ifølge Museumslovens §29e
(Se pkt. 4.1)

Jelling-monumenterne. Bufferzonen er vist på lille udsnit. Se også side 23.

Bykernen

Byens kerne består dels af et område omkring stationen og seminariet, med Runecenteret, der er indrettet i et tidligere mejeri, og dels af et nyere centerbyggeri ved Gorms Torv og SuperBrugsen. Seminariet udgør et spændende og bevaringsværdigt miljø med de meget forskelligartede bygninger, der er placeret i en park.

Det overordnede indtryk af bymidten er en grøn by, men også en by der mangler en klar struktur. De nye arkæologiske fund og arbejdet med Monumentplanen har skabt en ny situation for Jelling Midtby, bl.a. med formidling af monumentområdet, nedrivning af huse samt lukning af Gormsgade og etableringen af en ny omfartsvej. Senest er der igangsat en udvikling omkring gården Anesminde, med en fortsættelse af palisaden, busparkering og sti. I den forbindelse skal udviklingen af Jelling Midtby gentænkes. Jelling By er en af de mest attraktive og aktive byer i Vejle Kommune.

Boligområder

Øst for bymidten har Vejlevej en mere landsbyagtig karakter med det store gadekær omkranset af gamle gårde og huse. Vest for bykernen ligger et stort ældre villakvarter med mange murermeister-villaer. Her ligger også det tidligere rådhus tegnet af Friis og Moltke. Kvartererne syd for banen er allerede større end den del af byen, der ligger nord for banen. For at bevare balance omkring bykernen er der udlagt et nyt boligområde ved Herningvej nord for Anesminde. I dette område etableres også en ny adgangsvej og parkering på græs til Jelling musikfestival. Byens beliggenhed og øvrige kvaliteter betyder, at der uden tvivl vil være et behov for nye områder. Fortætning og byomdannelse f.eks. på arealerne omkring banen kan være et middel til at skabe flere boliger med nærhed til stationen og bykernen og reducere behovet for at inddrage nye arealer til byudvikling.

Retningslinje for Monumentområdet i Jelling

Retningslinje

Inden for bufferzonen for monumentområdet, som vist på kortbilaget (side 21), må der i henhold til Monumentområdets status som Verdensarv og de særlige kulturhistoriske værdier af national betydning ikke etableres anlæg eller byggeri, som virker forstyrrende på Monumentområdet. Ved bebyggelse og anlæg eller ved inddragelse af arealer til byudvikling inden for bufferzonen skal der tages hensyn til de kulturhistoriske værdier, og det skal godtgøres i hvert enkelt tilfælde, at beskyttelses- og bevaringsinteresserne sikres.

Redegørelse

Jelling By og Monumentområdet udgør en helhed. Jelling har en række funktioner, der kan støtte op om Monumentområdet med udstillingsbygning, bycenter med handel, service, parkering, station og boliger. Bufferzonen omfatter den del af byen, som har det tætteste samspil med monumentområdet, og som naturligt afgrænses af de tværgående veje. bufferzonen er et område, hvor bebyggelse og anvendelse har relation til monumentområdet. Det kan f.eks. være bygningshøjder, materialer, indkig og udsigter. En del af bufferzonen mod nord mod det åbne land er sikret med en udsigtsfredning.

4.3. Lokalplaner

Følgende lokalplaner gælder inden for Monumentområdet.

Lokalplaner i bufferzonen fremgår ikke af listen, men ses på oversigtskortet side 26.

Lokalplan nr. 102

Formål: Udvikling af centerområdet. Området kan anvendes til boligformål, erhverv og butik samt parkering, stier og friarealer.

Bebyggelse: Der må bygges i en højde på 8,5 meter med en bebyggelsesprocent på 100.

Lokalplan nr. 135

Formål: Opførelse af Kongernes Jelling, formidlingscenter.

Bebyggelse: Der kan bygges i 2½ etage i en højde på 12 meter med en bebyggelsesprocent på 70.

Lokalplan nr. 153

Formål: Anlæg af nyt torv, boliger og erhverv. Området kan anvendes til torv, vej, parkering, bolig, erhverv og butikker.

Bebyggelse: Der kan bygges i en højde på cirka 11 meter med en bebyggelsesprocent på 70.

Lokalplan nr. 1077

Formål: Anlæg af parkeringspladser (ved SuperBrugsen), og at indpasse ny bebyggelse i omgivelserne. Området kan anvendes til bolig, parkering og butik.

Bebyggelse: Der må bygges i en højde på 12,5 meter med en bebyggelsesprocent på 110.

Lokalplan nr. 1100

Formål: Giver mulighed for nedrivning af eksisterende bebyggelse og overføre landzonearealer til byzone. Området kan anvendes til parkanlæg, rekreative friarealer, stier, torv, formidling af monumentområdet

Lokalplan nr. 1150

Formål: Lokalplanen er en temalokalplan, som gælder sideløbende med eksisterende lokalplaner i området. Temaerne i lokalplanen er at beskytte, sikre og formidle verdensarven på baggrund af projektforslag for hele Monumentområdet. Dette sker gennem formidling af arkæologiske fund og ny beplantning. Formålet med tema-lokalplanen er dermed, at byen og Monumentområdet kan fungere sammen, og at planen ikke ændrer på de allerede bebyggede ejendommers anvendelsesmuligheder.

Der kan fx stadig bygges nyt, bygges til eller bygges om. Principperne i planen er at vise palisadens forløb, husfundene og skibssætningen, så de sammen med kirken, højene og runestenene kan formidle den unikke historie om Jelling. Med gennemførelsen af planen vil man kunne opleve Monumentområdets enorme udstrækning og de fantastiske fund i en arkitektonisk og kunstnerisk bearbejdning. Der bliver anlagt stier og nem adgang for offentligheden til hele området.

Bebyggelse: De store ubebyggede arealer i lokalplanområdet skal fortsat være ubebyggede, da formålet med planen er at udføre anlæg og lave beplantning, der kan beskytte, sikre og formidle verdensarven.

På ejendomme med eksisterende bebyggelse kan eksisterende anvendelse fortsættes, og der kan bygges nyt, bygges om eller bygges til. Ved ny bebyggelse eller anlæg, der er umiddelbart synlige fra Monumentområdet, skal det i hvert enkelt tilfælde vurderes, om der skal indhentes en udtalelse fra andre myndigheder.

Lokalplan nr. 1235

Formål: Udvikling af arealerne ved gården Anesminde til offentlige formål.

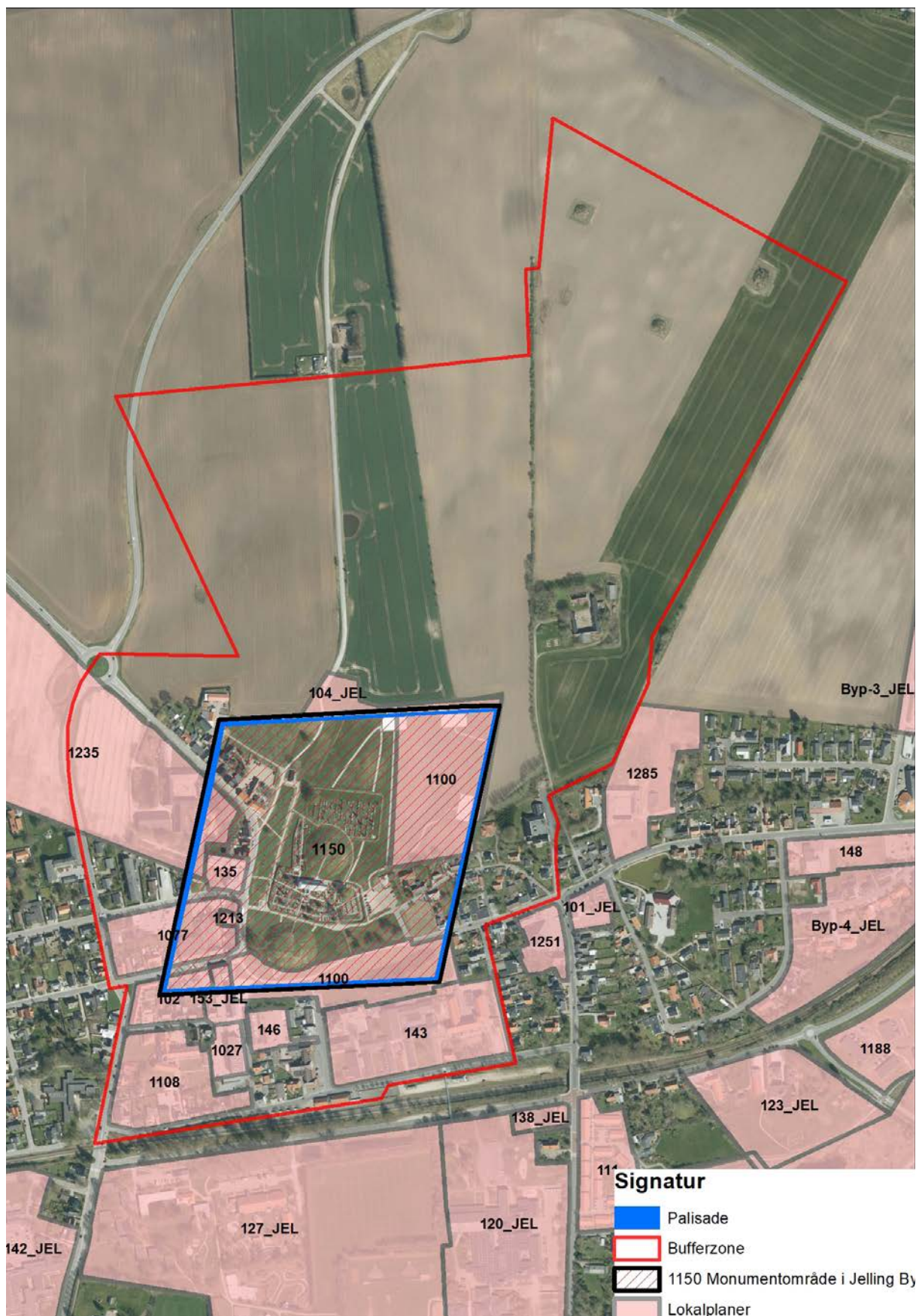
Vest for Anesminde og Kollegievej udvikles området til boliger.

Fra Kongernes Jelling og til lokalplanens afgrænsning mod vest etableres en grøn park, der forbinder Monumentområdet/bymidten og Gormshallen/Jelling Festivallen.

Bebyggelse: Område til offentlige formål – Der må bygges i maksimum 2 etager og i en højde på 10 meter. Bebyggelsesprocent 60. Byggeriet skal placeres i byggefelt.

Parkområdet – Der må bygges småbygninger til områdets brug som offentlig opholdsareal.

Boligområdet – Der må bygges i maksimum 2 etager og i en højde på 8,5 meter med en bebyggelsesprocent på 30 for åben-lav, 40 for tæt-lav og 60 for etageboliger.

Lokalplaner

• Nordhøjen og kirkegård

5. Værdier. Identificering af vision, værdier og planer for Monumentområdet

Afsnittet indledes med en skematisk oversigt over stedets forskelligartede værdier og målsætninger. Derefter suppleres oversigten med en vision for verdensarvsstedet, værdierne uddybes og centrale områder fra Vejle Kommunes helhedsplan for Monumentområdet uddybes.

Jelling-monumenterne er godkendt som verdensarvsted på baggrund af verdensarvskonventionens kriterium nummer tre: "Det skal være et enestående eller i det mindste exceptionel vidnesbyrd om en kulturel tradition eller en civilisation, som er levende eller forsvundet".

Det vil sige at verdensarven i Jelling har "Outstanding Universal value".

I forlængelse heraf er der sket en identificering af følgende værdier og målsætninger for Monumentområdet:

Værdi	Fremtræden	Er værdierne afgørende for optagelse på verdensarvslisten?	Målsætning
Kulturelle værdier	De to runesten	Ja	Bevare og beskytte stene- ne som et vidnesbyrd om overgangen fra hedenskab til kristendom i Danmark og et vidnesbyrd om, at Danmark blev samlet til et rige.
	De to gravhøje og kirke- gården	Ja	Beskytte og bevare grav- højene som et eksempel på en hedensk nordisk kultur. Området omkring Jelling Kirke har i over 1000 år fungeret som begravels- sesplads. Det er målet at bevare og udvikle kirkegår- den som et vidnesbyrd om begravelseskultur i fortid, nutid og fremtid til glæde for sognets indbyggere.
	Kirken med tre ældre byg- ninger under den nuvæ- rende kirke (jordfundne spor af hal, stavkirke og stenkirke)	Ja	At bevare kirken og de arkæologiske spor af ældre kirker. At udvikle kirken så den fortsat kan virke som en levende kirke for sognets indbyggere og som en tydelig kulturel markør for beboere i Jelling og områdets turister.

Værdi	Fremtræden	Er værdierne afgørende for optagelse på verdensarvslisten?	Målsætning
Kulturelle værdier	Spor efter en større skibssætning	Ja	Bvare og beskytte de bevarede dele af skibssætningen som et magtsymbol og et eksempel på den ældste del af den hedenske del af monumentområdet.
	Spor efter en større palisade og fire huse, hvoraf tre er af Trelleborg-type	Ja	Bevare og beskytte de jord-fundne dele af palisaden og husene.

Værdi	Fremtræden	Er værdierne afgørende for optagelse på verdensarvslisten?	Målsætning
Økonomiske værdier	Turistattraktion for Jelling by, Vejle Kommune og regionen	Nej	At udbrede kendskabet til verdensarvstedet og udvikle verdensarvstedet som turistattraktion

Værdi	Fremtræden	Er værdierne afgørende for optagelse på verdensarvslisten?	Målsætning
Forskningsmæssige værdier	Arkæologi og historie Nationalmuseet og VejleMuseerne	Ja	At skabe forudsætninger for at fortolke fortiden, forstå nutiden og aktivt være med til at skabe fremtiden

Værdi	Fremtræden	Er værdierne afgørende for optagelse på verdensarvslisten?	Målsætning
Uddannelses- og formidlingsmæssige værdier	Oplevelsescenter og Nationalt videntcenter for historie- og kulturarvsformidling	Nej	At styrke kendskabet til verdensarv og verdensarvsstedet At styrke både et fordybelses- og et formidlingsperspektiv i verdensarvsstedet

Værdi	Fremtræden	Er værdierne afgørende for optagelse på verdensarvslisten?	Målsætning
Sociale værdier	Sognekirke Rekreativt område og ramme om kulturelle aktiviteter	Nej	At være kirke for alle, der bor eller har tilknytning til sognet. At sikre, at indbyggerne i Jelling og Vejle Kommune har forståelse for verdensarvsstedet og dets enestående værdi. At give lokalbefolkningen stolthed, interesse og respekt for verdensarvsstedet.

Værdi	Fremtræden	Er værdierne afgørende for optagelse på verdensarvslisten?	Målsætning
Arkitektoniske og kunstneriske værdier	Monumentområdet viser hvordan man i datiden med arkitektonisk præcision og byggeteknik har udformet et imponerende værk. Høje, runesten palisade, skibssætning, husfund og kirke er alle en del af denne historie, der er nutidigt genformidlet.	Ja	At sikre at værkets arkitektoniske og kunstneriske værdier forsat beskyttes og formidles. Dette sker dels ved at passe på det oprindelige værk. Og dels ved at passe på det nye "værk" - formidlingen af skibssætning, palisade og husfund.

5.1 Vision

Verdensarvskonventionen handler om beskyttelse og bevaring af natur- og kulturarv, som er erklæret værdifuld og af betydning for hele menneskeheden. Kulturverdensarv som Jelling-monumenterne kan bidrage til at give en forståelse af den nutid, vi lever midt i og være med til, at vi som individ og menneske kan opstille forventninger til den fremtid, vi er med til at forme. Verdensarven skal ikke bare formidles, men skal være med til at udfordre til overvejelser over, hvilke værdier og handlemønstre, der skal forme morgendagens samfund og samvær. Fortidsfortolkning, nutidsforståelse og fremtidsforventning må gå hånd i hånd, så fortidens kulturarv kan være med til at skabe fremtidens kulturarv.

På lokalt plan bliver det hermed vigtigt at skabe sammenhæng mellem Jelling Monumenterne og det dagligliv, der leves i Jelling samt de kulturelle tilbud, der allerede eksisterer i Vejle Kommune i almindelighed og i Jelling i særdeleshed, og som fortsat skal udvikles.

På nationalt plan er det vigtigt at fortsætte samarbejdet mellem Nationalmuseet, Slots- og Kulturstyrelsen, Vejle kommune, VejleMuseerne, Jelling Menighedsråd og andre kirkelige myndigheder.

Forvaltningsplanen må derfor udtrykke en målsætning om:

1. Samarbejde
2. Balance mellem hverdagsliv og turisme
3. Levende formidling
4. Fokus på kvalitet og autenticitet
5. Bevarelse og beskyttelse

Forvaltningen af Jelling-monumenterne skal sikre en formidling:

- Med stor faglig dybde, som kan give viden om verdensarvstedet
- Med mulighed for et følelsesmæssigt engagement, som kan give forståelse, interesse og respekt for verdensarvstedet
- Som animerer til skabende virksomhed, så den erhvervede viden og forståelse bringes i anvendelse i skabelsen af morgendagens kulturarv

5.2. Værdier

5.2.1 Kulturelle værdier

Jelling- monumenterne er symbol på den forvandling, det danske samfund gennemgik i løbet af vikingetiden og den tidlige middelalder under stærk påvirkning udefra, ikke mindst fra naboerne syd for grænsen.

Overgangen fra hedenskab til kristendom illustreres tydeligst på den store runesten, hvor Harald Blåtand både i ord og billeder selv fortæller, at han samlede Danmark og gjorde danerne kristne. Stenen har uvurderlig kulturel værdi, idet den er markør for overgangen fra en samfundstype til en anden. Stenen illustrerer også overgangen ved, at der er valgt runer fra den gamle tid og skriveretning fra den nye. Det er den eneste runesten i verden, hvor teksten står med runer, men med horisontal skriveretning, som i biblen.

Elementerne i Jellingkomplekset viser desuden med al tydelighed planlægning på et meget højt plan. Trækammeret i Nordhøjen danner centrum i komplekset. Dette er højens centrum og samtidig centrum i den store skibssætning, og det ligger i skæringspunktet af palisadens diagonaler. Sydhøjens centrum, markeret med en stolpe, befinder sig på skibssætningens længdeakse. Det samme er gældende for den store runesten.

Formidlingen af komplekset er en kunstnerisk fortolkning af palisaden illustreret med hvide betonsøjler og husfund og skibssætning er illustreret med hvide betonplader. Står man i kompleksets centrum på nordhøjen fornemmes storheden tydeligt. Det understreges af bufferzonen og udsigtsfredningens udstrækning nord for højene.

Det er vigtigt at fastholde det formidlingsmæssige greb, der er valgt, da det er lavet med henblik på at bevare integritet og autenticitet på bedst mulig vis. Ved at vælge den kunstneriske fortolkning undgår man at forsøge at genskabe noget, der ikke kan genskabes, men som alligevel formidler kompleksets storhed omkring højene og stenene.

5.2.2 Økonomiske værdier

Der er udarbejdet en strategiplan "Jelling Monumenterne – udvikling vest for højene". Arbejdet med strategiske investeringer, der kan skabe merværdi er i fuld gang - bl.a. er Monumentområdets etape 2 fuldendt og udvikling af gården Anesminde til et samlingssted for Hærvejens brugere, Monumentområdets gæster og byens borgere realiseres i årene 2024-26.

Der er udarbejdet en strategi for bæredygtig turisme for Monumentområdet. Strategien indholder de nuværende og fremtidige indsatser som Jelling Kirke, Vejle Kommune, Kongernes Jelling og øvrige aktører arbejder med, herunder hvordan turismen kan være af økonomisk værdi for Monumentområdet og byen (fx. handel, overnatning, spisesteder mv). Sideløbende arbejder Vejle Kommune med at udvikle en strategi for regenerativ turisme i Vejle Kommune, ligesom foreningen for de danske verdensarvsteder er i færd med at undersøge hvilken økonomisk betydning det har at være et UNESCO verdensarv - og hvilke økonomiske potentialer der ligger deri.

5.2.3 Forskningsmæssige værdier

Efter fund af skibssætning og palisade i 2006-2007 blev der i 2008 iværksat et forskningsprojekt – "Jellingprojektet – et kongeligt monument i dansk og europæisk belysning". Forskningsprojektet var ledet af Nationalmuseet i tæt samarbejde med VejleMuseum og Aarhus Universitet. En stor del af projektet var at igangsætte arkæologiske udgravninger i området, herunder den kæmpemæssige palisade som indhegner et areal på 12,5 ha, nordenden af den store skibssætning på ca. 356 m med nordhøjens kammergrav i centrum samt de bygninger og Trelleborg-huse, som lå inden for palisaden. Udgravningerne blev foretaget mellem 2009 og 2013.

Jellingprojektet tog udgangspunkt i 3 temaer:

- *Overgang fra hedenskab til kristendom*
Jelling Monumenterne som symbol på den forvandling, det danske samfund gennemgik i løbet af vikingetiden og den tidlige middelalder under stærk påvirkning udefra, ikke mindst fra naboerne syd for grænsen.
- *Nordisk og europæisk perspektiv*
Projektet sigtede ikke mod Jelling eller Danmark alene, men inddrog synsvinkler og perspektiver fra det øvrige Norden og Europa.
- *Verdensarv*
Optagelsen af Jelling Monumenterne på verdensarvslisten er et udtryk for monumenternes centrale betydning ikke blot i et dansk perspektiv, men på verdensplan som et af de væsentligste mindesmærker fra vikingetiden overhovedet.

Som afslutning på projektet er der i 2024 udgivet Jellingprojektets publikationer *Monuments and Landscapes + Jelling - The Romanesque Stone Church*.

Forskningsresultaterne førte også til den ændring af verdensarvsområdets afgrænsning, som blev indskrevet i 2018.

I 2019-2020 var der yderligere arkæologiske undersøgelser ved den nordvestlige del af palisaden.

I 2010 er der inden for og omkring Jelling Monumenterne gennemført følgende undersøgelser:

1) Udgravninger på Gorms torv: Et ca. 35 m langt forløb af Sydpalisaden blev frilagt. Undersøgelsen har givet de første detaljerede oplysninger om palisadens konstruktion, samt klarlagt det sydlige forløb. Palisaden har været bygget af lodretstående planker på op til 30x15 cm i snitmål. Plankerne har været gravet op til 1,25 m under terræn, hvilket tyder på en højde på palisaden over jorden på mindst 3 m. Med jævne mellemrum har stået store 20-25 cm i diameter store stolper på både yder- og inderside. De har sandsynligvis holdt vandret-gående tømmer, der har fæstnet plankerne. Evt. kan de også have støttet en hævet gangflade i den øverste del af palisaden.

2) Udgravninger af NØ-kvadranten af palisadeafgrænsningen: Undersøgelsen er den arealmæssigt klart største, der hidtil er gennemført i Jelling. Indtil videre er et område på 10.000 m² udgravet omfattende de nord-østlige dele af palisaden og arealet inden for. Ved udgravningen er frilagt sporene efter tre store langhuse af såkaldt Trelleborg-type beliggende med faste afstande i forhold til hinanden og til palisaden. En særlig form for tilbygninger på indgangene gør, at de eneste paralleller findes på Haralds ringborge i Fyrkat og Trelleborg. Ud over Trelleborghusene er der indtil videre fundet spor af fire andre huse – tre af dem af senere type end Trelleborghusene. Udgravningen fortsatte frem til november 2010. I alt var omkring 18.000 m² planlagt undersøgt.

3) Udgravninger på Markedspladsen ved Jelling Kro. Ved udgravningen lykkedes det at finde det nordvestlige hjørne på palisaden. Det gør det muligt, at fastlægge geometrien i anlægget som helhed, samt danne sam-menligningsgrundlag for det allerede erkendte nordøsthjørne.

4) Udgravninger på Thyrasvej: En mindre prøveundersøgelse mellem Thyrasvej og Vejlevej 7, hvor det lykkedes at finde en mindre del af den store palisade, og dermed fastlægge det østlige forløb mere præcist.

5) Undersøgelse ved Sydøsthjørnet. Selve hjørnet er ikke fundet, men hegnet er sporet så tæt på hjørnet, at dets placering må siges at være sikkert. Der kan vi også konstatere, at hovedparten af "Smededammen" ligger inden for palisadevæggen.

6) Digitalisering og refortolkning af de ældre udgravninger i Jelling kirke. Der blev igangsat en digitalisering af det meget omfattende datamateriale fra de tidligere udgravninger i Jelling kirke ved Ejnar Dyggve og Knud J. Krogh. Udgravningsresultaterne er blevet refortolket i lyset af den nye viden om vikingetidens bebyggelse, der er etableret siden udgravningerne. Gennemgangen tyder på, at der skjuler sig flere bygninger end tidligere antaget under kirken, og i hvert fald en af disse ser ud til at være en såkaldt halbygning – dvs. en bygning, der arkitektonisk har sine nærmeste paralleller i de øst-danske og skandinaviske aristokratiske miljøer.

7) Laboratorieanalyser og færdigbearbejdning af 2009-udgravningerne Jelling Nord, Thyras Have, Smededammen.

Jelling Kirke og runestenene

8) Udgravning i Smededammen og optagelse af bevarede planker og stolper fra palisadens sydlige forløb.

Som et led i udførelsen af Vejle Kommunes helhedsplan i 2012, fandt VejleMuseerne bevaret træ i den tømte Smededam. Træet blev C-14 dateret til at stamme fra vikingetiden. Ud fra de gode bevaringsforhold i Smededammen, kunne det med rimelighed antages at et længere forløb af palisaden var bevaret her. Det blev derfor besluttet at frede selve palisadeforløbet, dog med undtagelse af det ca. fire meter lange forløb, hvor en del af træet allerede var blevet eksponeret for ilt. I maj 2013 undersøgtes denne del af palisaden i en forsknings-gravning, som et samarbejde mellem VejleMuseerne, Århus Universitet og Nationalmuseet (Jelling-projektet).

Det viste sig, dels at der stod en yderst velbevaret sektion af palisaden, og dels at palisaden ikke var nedbanket i et vådområde, men rejst i en gravet grøft, præcis som de andre steder i palisadens forløb. De fundne planker kunne også bekræfte de tidligere iagttagelser vedrørende plankernes dimensioner, da disse målte mellem 10-15 x 30-35 cm i tværmål. Støttestolperne var ca. 22 cm i diameter og runde. En dendrokronologisk undersøgelse af træet kunne påvise, at palisaden var opført omkring 970 AD .

Sideløbende og efter afsluttede udgravninger i Jelling-projektets regi, er der blevet udført yderligere to arkæologiske undersøgelser: I Smededammen og på området ved Anesminde. Begge undersøgelser blev koblet til Jelling-projektet.

9) Udgravning øst for Anesminde

I forbindelse med Vejle Kommunes opkøb af ejendommen Anesminde blev der udført en mindre arkæologisk udgravning af ca. 3000 m² på græsarealerne øst og syd for hovedbygningen. Dette var en forskningsgravning med to hovedformål: For det første at afdække langs det N-S gående palisadeforløb for at lokalisere en eventuel portåbning. For det andet at afdække området øst for palisaden for at afsøge området for spor efter aktiviteter. De tidligere udgravninger har vist en overdækket portåbning i palisadens nordlige væg og umiddelbart ville det være logisk at finde portåbning mod vest – i retning mod Hærvejen. De tidligere udgravninger og analyser har ikke noget umiddelbart svar på spørgsmålet om hvilke aktiviteter har været i monumentområdet i vikingetiden.

Forskningsgravningen blev afsluttet i august 2020 og de naturvidenskabelige resultater har gjort os lidt klogere på nogle punkter. Ca. 160 m mod syd fra palisadens nordvestlige hjørne kunne der ses en åbning i palisaden. Dette sted er desværre blevet forstyrret i moderne tid af en nedgravning. Trods slitage på stedet, er det dog tydeligt, at der på stedet har været en åbning. Den har dog ikke været overdækket. I den østlige del af Anesmindes have lå også spor efter aktiviteter i form af lange rektangulære stenfyldte nedgravninger. Vi ved ikke meget om funktionen af disse anlæg, men de naturvidenskabelige dateringer viser, at de har været brugt i vikingetidens monumentområde.

Til sidst men ikke mindst, skal det nævnes, at vi afdækkede dele af et langhus, som fulgte palisaden i et parallelt forløb. Huset kunne grundet eksisterende bevoksning og vej kun afdækkes i en længde af 19 m. De naturvidenskabelige dateringer ligger desværre i et spænd mellem 670-1220. Så vi kunne ikke få en ønsket mere præcis datering af huset. Forskningsgravningen var et samarbejde mellem VejleMuseerne, Nationalmuseet og Aarhus Universitet og indgår som en del i Jelling-projektet.

5.2.4 Uddannelses- og formidlingsmæssige værdier

Fra Nationalmuseets formidlings- og oplevelsescenter Kongernes Jelling foregår den del af formidlingen, der omhandler den overordnede formidling af monumenterne. Gennem rundvisninger, arrangementer og foredrag søger Kongernes Jelling at formidle til et bredt publikum. Det er gratis at besøge Monumentområdet og at bruge faciliteterne i bygningen Kongernes Jelling. Der betales entre ved besøg i udstillingerne og ved tilkøb af guide fra Kongernes Jelling betales der efter gældende takster. Skoleelever modtager undervisningsforløb til en nedsat takst.

Formidlingscentret Kongernes Jelling åbnede i en helt ny form i juni 2015 og har tre gennemgående temaer om vikingetiden, trosskiftet og Harald Blåtand. Herfra udspringer en række følgefotællinger, der samlet giver overblik og forståelse for den historiske ramme og grundlaget for optagelsen af Jelling-monumenterne på Verdensarvslisten.

Formidlings- og oplevelsescentret skal udforske og udfordre moderne mennesker på tværs af alder, anskuelse, kultur og nationalitet. Fra Kongernes Jelling udgår den formidling, der omfatter det store monumentområde, skibssætning, palisade og Trelleborghuse, dels via fortællinger inde, dels ved guidede ture ude i området.

Fra 1. januar 2014 har HistorieLab, et videnscenter for historie- og kulturarvsformidling ved UCLs lærer- og pædagoguddannelse i Jelling, set dagens lys. UCL-Lillebælt, Vejle Kommune og Region Syd-danmark arbejder sammen med lokale aktører, herunder museerne i Vejle Kommune og Nationalmuseet/Kongernes Jelling om historie- og kulturarvsformidling, og der er en frugtbar synergieffekt mellem verdensarvssted, lokale aktører og videnscenter.

5.2.5 Kirkelige og sociale værdier

Jelling Kirke, kirkegård og sognehus er som en del af monumentområdet centrum for sognets kirkelige liv.

Jelling sogn har 4706 indbyggere (2024) og er kendetegnet af velbesøgte gudstjenester, mange kirkelige handlinger som dåb, konfirmationer, vielser og begravelser samt god opbakning til andre kirkelige arrangementer herunder kirkekoncerter.

Jelling Kirke skal være kirke for alle, der bor i eller har tilknytning til sognet. Med Jelling Kirkes profil ønsker menighedsrådet og kirkens ansatte gennem gudstjenester, kirkelige handlinger og andre aktiviteter og arrangementer at møde mennesker med det kristne budskab om Guds kærlighed og tilgivelse og buddet om næstekærlighed - og samles om væsentlige emner i menneske- og samfundsliv. Gudstjenester og aktiviteter udvikles i respekt for traditionen og med blik for den fornyelse, som vores tid kræver.

Som sogne- og turistkirke ønsker kirken både at møde turister med åbenhed og gæstfrihed og samtidig sikre ro omkring især gudstjenester, kirkelige handlinger (vielser og begravelser) og på kirkegården. Kirken informerer både på hjemmeside og via passende skiltning om besøgsmuligheder, åbningstider i kirken og når kirken lukkes på grund af kirkelige handlinger.

De mange besøgende – ikke mindst efter Kongernes Jellings genåbning i juni 2015 - kræver ekstra ressourcer til rengøring, lys og varme samt ekstra vedligeholdelse af kirken, omkring kirken og ved højene samt ofte ekstra personale ved de kirkelige handlinger.

Der er et godt samarbejde omkring dette. Kirkens personale samarbejder med Kongernes Jelling om at flytte guidninger, hvis der er kirkelige handlinger, så alle kan være der uden at ødelægge roen ved f.eks. begravelser. Der er desuden et samarbejde med menighedsrådet og andre frivillige, som hjælper til med at skærme adgangen til kirkegården, når det er påkrævet.

Monumentområdet fungerer allerede som rekreativt område for både børn, unge og voksne indbyggere i Jelling, og områdets stisystem fungerer som forbindelsesled mellem Jellings østlige- og vestlige bydel.

I området bliver der afholdt forskellige arrangementer af forskellig karakter og omfang. En arrangementsudvalg under Samarbejdsgruppen modtager ansøgninger via et online bookingsystem og vurderer muligheden for gennemførelse ud fra forskellige kriterier i forhold til relevans og belastning. Den nye udformning med markeret palisade, skibssætning og vikingebebyggelse, og et stisystem, der muliggør endog ganske pæne turmuligheder, vil i de kommende år også udfordre til nye kulturaktiviteter, og området omkring kirke og kirkegård vil kunne fremstå endnu mere attraktivt i formidlingsmæssige sammenhænge.

Både i forbindelse med den daglige brug af området og de forskellige arrangementer, foregår brugen af området i stor respekt for verdensarven. Den daglige brug af området er i høj grad med til at sikre, at indbyggerne i Jelling har forståelse for verdensarvstedet og dets enestående værdi, og det er med til at give lokalbefolkningen stolthed, interesse og respekt for verdensarvstedet. Et projekt omkring bæredygtig turisme skal i de kommende år række ud til borgerne i Jelling på en ny og mere forpligtende måde og bidrage til at gøre alle aktører i nærområdet til stolte ambassadører for Jelling og dets kulturhistoriske værdier.

5.2.6 Arkitektonisk og kunstnerisk værdi

Monumentområdet viser hvordan man i datiden med arkitektonisk præcision og byggeteknik har udformet et imponerende værk. Høje, runesten palisade, skibssætning, husfund og kirke er alle en del af denne historie. Jelling har med bearbejdningen af Monumentområde fået et landskabsrum, der danner en ny ramme for fortællingen af den mere end tusind år gamle historie. Kæmpehøjene, de store runesten og middelalderkirken sammenfattes nu på ny sammen med palisaden, langhusene og skibssætningen. Kristine Jensens tegnestue har i samarbejde med kunstner Ingvar Cronhammar skabt en arkitektonisk og kunstnerisk fortolkning af Monumentområdets palisade, langhuse og skibssætning samt en enkel, landskabelig bearbejdning af området, der viser de fantastiske fund i en ny, stor og samlet fortælling.

Opgaven har været at skabe en ny ramme, hvor de store fund indskrives den eksisterende kulturarv til en overbevisende arkitektonisk helhed. Ved at synliggøre palisadens geometri og udstrækning (365x365 meter) skaber det arkitektoniske greb en rumlig sammenhæng og helhed. Palisadens rumlige omfang understreges med en gennemgående betonmarkering, der indsætter grænse og en konkret forskel mellem landskabsrummet udenfor og indenfor. Monumentområdet fremtræder inden for palisaden som et stort sammenhængende rum, et område der frigøres fra det omkringliggende kulturlandskab ved at fremstå som en græs-timianslette. Fladen spændes ud og brugen af lys beton i palisade, langhuse og skibssætning samler helheden. I kraft af materialesammenhængen bringes Jellings UNESCO-monumenter og de nye fund i forgrunden.

Det er et væsentligt mål at sikre, at arkitektens og kunstnerens intentioner og formidling af området bevares.

5.3 Strategi- og helhedsplaner

I 2010 udarbejdedes Strategiplan for Jellingmonumenterne - Danmarks verdenskulturarv nr. 1. Strategiplanens sigte var en samlet og koordineret indsats for udvikling af monumentområdet. Hovedindsatserne var: 1. Ny udformning af Monumentområdet. 2. Ny international forskning i Jellingmonumentets historie. 3. Ny skånsom præsentation af Jelling stenene. 4. Ny byplan for Jelling. 5. Trafikplan og detailhandelsstruktur skal nytænkes. 6. Oplevelsescenter og kulturturisme. 7. Kommunikation og læring. Strategiplanen blev startskuddet til en række store udviklingsprojekter, som nu er gennemførte.

I 2012 vedtog Vejle Byråd en helhedsplan for monumentområdet. Visionen var at skabe åbenhed, luft og format omkring kulturarven ved at frigøre landskabsrummet og fjerne den gennemkørende trafik. Planen var udarbejdet af Kristine Jensens Tegnestue i samarbejde med kunstner Ingvar Cronhammar og indeholdte en enkel, landskabelig bearbejdning af området og et formidlingskoncept, der viste de fantastiske fund i en ny, stor og samlet fortælling.

Hovedelementer i Helhedsplan for Monumentområdet:

- Palisadens omfang og geometri er blevet markeret som en betonflisekant, der fungerer som sti og markerer palisadens udstrækning. Stolpe er udført i en special-beton og er placeret med varieret indbyrdes afstand. Porte mod nord og vest er markeret.
- Skibssætningen er vist i terrænet som betonskiver. Enkelte betonskiver er rejst til en svagt skrånende flade, der fortæller om konkrete fund af væltede sten.
- De store langhuse er vist som liggende betonflader, hvor husene er tegnet 1:1 som fund og grundplaner på betonfelterne. Der er desuden vist et mindre husfund i NØ del af området.
- Det landskabelige rum inden for palisaden er anlagt som en græs-timiansletten og står som en helhed, en grøn mark, der sammenbinder det indre palisaderum med kirke og Jellinghøjene. Marken færdigetableres igennem en langsom pleje over de kommende år.
- I de bymæssige dele af Monumentområdet er der arbejdet med en ny granitbelægning.

Med støtte fra den danske stat og A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene formaal blev 1. etape af monumentområdet indviet 10. september 2013 af HM Dronning Margrethe.

I 2019 udarbejdedes en ny strategiplan - denne gang for udvikling af området vest for højene i Jelling. Planen indeholdt en række indsatsområder: 1. Ny forskning i Jellingmonumentets historie, 2. Styrket ankomst til verdensarven, 3. Nye fysiske rammer til kulturturismen, 4. Et Monumentområde i børnehøjde, 5. Monumentområdet - etape 2 færdiggørelse. Disse er - med færdiggørelsen af Monumentområdet, styrkelsen af den vestlige ankomst, øget wayfinding, tydeliggørelsen af Hærvejen og den igangsatte udvikling af gården Anesminde - i fuld gang med at blive realiseret.

I 2021 har A.P. Møller Fonden med deres støtte muliggjort realiseringen af 2. etape af Monumentområdet. Fuldendelsen af Monumentområdet blev indviet 6. september 2024.

5.4 Byvision

Byrådet i Vejle Kommune har i 2020 vedtaget en byvision for Jelling "Vilde Jelling – vi bevæger dig". Byvisionen er byens fælles vision og sætter retningen for samarbejdet om Jellings fremtidige udvikling. Byvisionen har fem greb: 1. Vild skaberkraft, 2. Vi skaber vild historie, 3. Vilde naturoplevelser, 4. Bevæg dig og 5. By i Bevægelse. Borgere, foreninger, erhvervsliv og kommune samarbejder om at realisere visionen - bl.a. ved at udvikle Monumentområdet og gården Anesminde som samlingssted.

Monumentområdet og Hærvejen

6. Trusler mod områdets værdier

En trussel forstås i denne sammenhæng som et større problem, der allerede har fået eller som forventes at kunne få konsekvenser for verdensarvsstedets bevaringstilstand og grundlaget for optagelsen på Verdensarvslisten. I nedenstående skema identificeres de væsentligste trusler mod verdensarvsstedets kulturelle værdier. I forvaltningsplanen er der særlig fokus på de kulturelle værdier, idet de udgør "Outstanding Universal Value" / enestående universel værdi og er baggrunden for, at Jelling-monumenterne er opført på UNESCO's verdensarvsliste. Truslerne relateres til nødvendige forvaltningsmæssige tiltag.

Der blev i 2008/2009 foretaget en gennemgående undersøgelse af Runestenene, hvor man i en efterfølgende rapport måtte konstatere, at bevaringstilstanden ikke var god, og at det var nødvendigt at foretage en beskyttelse af Runestenene. Denne beskyttelse har fungeret siden 2011 i form af 2 glasmontrer udført i glas og bronze, udarbejdet af Erik Nobels tegnestue. Et teknisk anlæg styrer luftfugtigheden og varmen i montringerne. Der foretages daglige logninger. Runestenens bevaringstilstand er tilset løbende af Nationalmuseet, og der er positiv rapport om stenenes tilstand.

Formålet med følgende skema er at skabe et overblik over de trusler, som vurderes at være de væsentligste på nuværende tidspunkt (oktober 2024).

Årsag og trussel	Kræver beskyttelse af hvilke værdier	Hvilke forvaltningsmæssige tiltag er nødvendige?
Palisade Jordfundne spor af palisaden.	Resterne af palisadestolperne i Smededammen sikres mod udtørring.	Vandstanden i Smededammen, og dermed bevaring af palisaden, kontrolleres og sikres af Vejle Kommune. Ved Smededammen opsættes monitorering af fugt i jorden og der udlægges membran for at sikre at rødder fra tagrør ikke skader palisadenfund i søen.
Runestenene Forandringer i runestene- ne pga. fugt og kulde.	Runestenene beskyttes i klimakasse med alarmsystem ved fugt og kulde.	Stenenes tilstand kontrolleres af Nationalmuseet.
Teknikken i afskærmningerne fejler	Runestenene	Der er udarbejdet en drifts- og vedligeholdelsesplan (Bilag F), Som også omfatter beredskab i tilfælde af f.eks. hvis teknikken i afskærmningen fejler.

Årsag og trussel	Kræver beskyttelse af hvilke værdier	Hvilke forvaltningsmæssige tiltag er nødvendige?
Høje Slitage på højene ved brug.	Gravhøjene fremstår jævne uden huller og lunger og med grøn vegetation	Den øgede turisme er et begyndende problem, hvad angår slitage. Turisterne benytter ofte ikke trappen som adgangsvej derved dannes andre færdselsstier og nedslidte områder. Slitage på højene bliver nøje overvåget. Der er taget initiativ til at få slitage analyseret nærmere af et konserveringshold.

Årsag og trussel	Kræver beskyttelse af hvilke værdier	Hvilke forvaltningsmæssige tiltag er nødvendige?
		Der er siden 2020 gjort konkrete tiltag for at mindske slitagen: - opstilling af små skilte med formål at vejlede de besøgende til at bruge de korrekte stier/trapper - omlægning af grussti ved Nordhøj - info til guidede grupper - info på hjemmeside På sydhøjen er der lavet en genopretning oven for trappen, hvor jorden var sunket sammen. Der er plantet træer foran den halve trappe mod vest for at forhindre trafik, og der sættes tov op for at forhindre trafikken. Højenes tilstand bliver gennemgået ved det årlige kirkesyn, der foretages af menighedsrådet og hvert fjerde år af Vejle Provsti. Højområdet er under dagligt opsyn af kirkens personale.

Årsag og trussel	Kræver beskyttelse af hvilke værdier	Hvilke forvaltningsmæssige tiltag er nødvendige?
Kirke Kirken er åben for besøgende hele året fra kl. 08.00 til kl.17.00 eller kl. 20.00, afhængig af årstiden, dog er kirken lukket i forbindelse med kirkelige handlinger Kirken besøges af mange turister, et skøn i 2024 er ca. 300.000. Trussel: Mange besøgende Tyveri Hærværk Graffiti Brand Brud på varmesystem (vand)	Kirken er en middelalder kirke bygget ca. 1100. Kong Gorms gravkammer er markeret i kirkegulvet. Kirken er en del af Jelling-monumenterne og symboliserer overgangen til kristendommen. Kirken er udsmykket i år 2000 af kunstneren Jørn Larsen. Udsmykningen er doneret af År-2000 Fonden. Dåbsfad, lysestager m.m. står fremme i kirken.	Den øgede turisttilstrømning er en udfordring i forhold til kirkens funktion som sognekirke. Især ved begravelser og bisættelser er der behov for ro omkring kirken. Det er derfor nødvendigt med mere kirkepersonale for at sikre den nødvendige respekt om de kirkelige handlinger. Der er derudover udarbejdet en strategi for i samarbejde at imødekomme udfordringen. (Bilag B) Kirkens inventar er frit tilgængeligt, men der har kun været ganske få tilfælde af tyveri. Vi oplever ganske få tilfælde af hærværk og kun i meget begrænset omfang. Vi skønner ikke, at øget tilsyn er nødvendigt. Kirken opfylder de offentlige krav for brandsikkerhed. Der findes slukningsudstyr i kirken, og ved større arrangementer er der brandvagt. Brud på varme- eller vandsystemet er sikret med et system, der hindrer, at der kan ske udløb i kirken, anlægget er endvidere sikret med et alarmsystem. Kirken er under daglig opsyn af kirkens personale.

Årsag og trussel	Kræver beskyttelse af hvilke værdier	Hvilke forvaltningsmæssige tiltag er nødvendige?
Kirkegården Kirkegården er placeret omkring Jelling-monumenterne. Kirkegården mod syd består af en gammel klassisk kirkegård samt en nyere del fra 1990-erne. Vest for Nordhøjen er der ca. 200 gravpladser placeret i et ældre klassisk kirkegårdsanlæg. Denne del af kirkegården nedlægges på sigt. Den nordlige kirkegård er af nyere dato, omkring 100 år gammel. På kirkegården er der mange fredede gravminder. Trussel: Jelling sogns behov for gravpladser vil være stigende idet sognets indbyggertal er stigende. I 2024 er sognets indbyggertallet ca. 4.707. Slitage på kirkegården Hærværk mod gravminder og anlæg Mange besøgende	En del af optagelseskriterierne på Verdensarvslisten var, at det er unikt at stedet fortsat bruges, at kirken er en sognekirke og kirkegården fortsat anvendes til begravelser. Den ældste del af kirkegården ønskes bevaret med den kirkegårdskultur, den er udtryk for. Udvidelse og omlægninger af den nyere del ønskes gennemført med respekt for de historiske elementer, så der opnås størst mulig sammenhæng mellem kirkegård og monumentområde.	Jelling menighedsråd har udarbejdet en udviklingsplan for kirkegården. Udviklingsplanen tager stilling til bevarelse, omlægning og nyanlæg. Målsætningen er at bevare den sydlige kirkegård i den traditionelle klassiske stil. Kirkegården mod vest vil på sigt blive nedlagt. Der oprettes ikke nye gravpladser, dog kan pårørende fortsat anvende eksisterende gravpladser. I forbindelse med gennemførelse af "Helhedsplanen for Monumentområdet" er der etableret et ensidigt stendige øst, vest og nord for nordkirkegården. Det er besluttet, at Nordkirkegården udlægges med bunddækkebeplantning med skråstillede gravminder og uden egentlige hække og høje træer. Denne del af kirkegården vil kunne forenes i gensidig respekt for Verdensarvsstedets forskellige funktioner. Der holdes en klippet sti i timiansletten nord for kirkegårdsdiget for at undgå trafik på diget. Kirkegården er under daglig opsyn af kirkens personale Med nordkirkegårdens udvidelse anses dette behov for at dækket. Det kræver planlægning og øget indsats af kirkegårdspersonalet at få arbejdet tilrettelagt til tilfredshed for såvel personale og turister.

En altovervejende trussel mod verdensarvsstedets øvrige værdiområder og planer (jf. afsnit 5) er mangel på økonomiske ressourcer. En nærmere gennemgang af de økonomiske forudsætninger for forvaltningen af verdensarvsstedet kan ses i afsnit 8.

7. Forvaltningstiltag

Der foregår en række aktiviteter inden for Verdensarvsstedet. Disse aktiviteter kan være forbundet med et øget pres og dermed være en trussel for værdierne i området. Derfor er det nødvendigt at disse aktiviteter reguleres ved forvaltningsmæssige tiltag. Menneskelige aktiviteter indenfor Verdensarvsstedet fordeler sig på følgende kategorier:

7.1 Gudstjenester, kirkelige handlinger og andre aktiviteter

Jelling kirke benyttes fortsat som sognekirke i Jelling Sogn.

Der er højmesse hver søndag, Årligt ca. 30 bryllupper, 60 begravelser/bisættelser, kirkekoncerter, foredrag og andre aktiviteter. Jelling Sogn har et højt kirkeligt aktivitetsniveau, og en fortsat udvikling af det kirkelige liv må forudses.

Menighedsrådet skal sikre, at sognekirken er til rådighed for alle kirkelige handlinger og samtidig sikre, at kirkens personale har mulighed for at passe deres arbejde, at personalet kan forberede sig herunder at organisten kan øve sig på kirkens orgel, og at kirken kan holdes ren.

På kirkegården skal efterladte pårørende have mulighed for i ro at besøge gravstederne.

Gudstjenesterne og de forskellige aktiviteter offentliggøres og annonceres i dagspressen, på kirkens hjemmeside og i kirkebladet. Det fremgår af kirkens hjemmeside, hvornår kirken er optaget. Der er tydelig skiltning til oplysning om igangværende kirkelige handlinger som oplysning til turister. Se yderligere herom i bilag B.

7.2 Turister

Monumentområdet besøges årligt af omkring 300.000 mennesker, heraf lægger godt 180.000 vejen forbi Kongernes Jelling. Her afvikles op mod 1000 arrangementer (rundvisninger, foredrag m.m.).

Frilægningen har gjort det muligt for området at rumme mange turister. På kirkegården og i kirken er regulering af turisternes færden nødvendig. Dette gøres hovedsageligt med opfordringer fra personale i Kongernes Jelling og Jelling Kirke, både i forhold til at passe på de fysiske ting på kirkegården og højene, samt ønsket om ro i kirke og på kirkegård. Der informeres på hjemmeside og i informationsmateriale fra Kongernes Jelling om forholdene. Der arbejdes løbende på at vurdere, om øget skiltning vil have effekt, og hvilken form for skiltning, der er effektiv. Vi har set nogen effekt af skilte, der viser hen til trapperne, og skiltet i våbenhuset med ønske om ro i kirken har også en vis effekt.

Et godt samarbejde mellem Kongernes Jelling og kirkens personale/menighedsråd er vigtig for balancen i området. Der er aftale med VisitFredericia om, at krydstogsturisterne ikke guides i kirken, men at der fortælles uden for kirkerummet, og at gæsterne derefter i stilhed besøger rummet. Kirken og Kongernes Jelling samarbejder om ro ved kirkelige handlinger og det er Kongernes Jelling, som fortæller turister om kirken, dels for at aflaste kirkens personale og menighedsråd, men også for at begrænse og tidsstyre de perioder, hvor der ikke er fortælling i kirken. Kirken skal være kirke, et sted hvor mennesker finder ro og fordybelse.

Der er udarbejdet foldere om kirken, så turister i ro kan læse om udsmykning, historie og lignende. Ud over rundvisninger i området foregår mange aktiviteter arrangeret hovedsagelig af Kongernes Jelling.

Kommunens personale holder området uden for kirkegården rent og pænt, og sørger for at skraldespandene har kapacitet og antal nok til at følge med efterspørgslen. Både formidlingscenter og kirke har meget informative hjemmesider og udgiver materialer, som sælges i centrets butik. Der er desuden gratis informationsmateriale tilgængeligt i kirkens våbenhus, i Kongernes Jelling og i de fleste af byens cafeer og butikker. Desuden findes en app, som på alle sprog fortæller om området. Der skal laves et samlet opdateret infomateriale for området.

7.3 Rekreative og kulturelle aktiviteter

Verdensarven væver sig ind i midtbyen i Jelling - og midtbyen væver sig ind i Verdensarvsområdet. Det skaber årligt fantastiske rammer for flere store og små kulturelle arrangementer inden for Monumentområdet, som f.eks. Vikingemarked, udendørs koncert ved højene og kulturarrangementer. Området bruges ligeledes til rekreative formål såsom gåture, hundeluftning, leg, afslapning m.m.

Med det omfang som aktiviteterne og arrangementerne aktuelt har, udgør de ikke en trussel for Monumentområdet og de værdier, der ligger til grund for optagelsen af Jelling-monumenterne som verdensarv. Tværtimod er de med til at give lokalbefolkningen ejerskab til området og er med til at skabe byliv og gøre Monumentområdet attraktivt for mange målgrupper – borgere, turister, handlende m.fl.

Forvaltningsplan 2025-2028 indeholder bilag C og D, der har til formål at gøre det mere enkelt at låne et område i Monumentområdet til et arrangement. Desuden er formålet at gøre det mere enkelt at forvalte brugen af Monumentområdet, så der dels værnes om kulturarven, dels skabes en levende midtby.

I forbindelse med en årlig gennemgang og revidering af retningslinjerne, vil det være nødvendigt at forholde sig til, om brugen af området skal justeres for ikke at belaste Monumentområdet og verdensarven uhensigtsmæssigt.

8. Økonomiske ressourcer og implementering

En vigtig overvejelse i sammenhæng med forvaltningen af Jelling Monumenterne er, hvordan man realistisk kan implementere de forskellige dele af forvaltningsplanen inden for de givne ressource-mæssige rammer. I forbindelse med nærværende forvaltningsplan er der en række menneskelige og økonomiske ressourcer, der forventes at være tilgængelige for arbejdet fremover.

8.1 Økonomi

Ifølge UNESCO påhviler beskyttelsen af Verdensarvssteder hele det internationale samfund. Det er derfor midler fra de kirkelige myndigheder, Vejle Kommune og diverse fonde, som danner den økonomiske ramme for den fremtidige forvaltning, inklusiv bevarelse og optimering af områdets værdier. Jelling Monumenterne har været begunstiget af stor opmærksomhed i offentligheden og hos forskellige fonde, som har gjort det muligt at gennemføre væsentlige dele af forvaltningsplanen. Således har Velux Fonden og År 2000 fonden støttet opførelsen af Kongernes Jelling og istandsættelse af kirken i 2000, Bikuben, Arbejdsmarkedets Feriefond og Augustinusfonden har støttet forskningen omkring monumenterne og A.P. Møller Fonden, stat og kommune har støttet gennemførelsen af helhedsplanen.

Drifts- og vedligeholdelsesudgifterne for Monumentområdet uden for kirke og kirkegård afholdes af Vejle Kommune, som har udfærdiget en drifts- og vedligeholdelsesplan, bilag E. Dog undtaget kirkens P-plads og Sydhøjen, som hører under Kirken.

Vejle Kommune og Nationalmuseet sikrer i fællesskab halvdelen af driftsgrundlaget for oplevelsescentret "Kongernes Jelling". Øvrige halvdel indtjener Kongernes Jelling selv.

Udgifterne til vedligeholdelse af Jelling Kirke og Jelling Kirkegård afholdes af Jelling Kirkekaske.

8.2 Implementeringsplan

Forvaltningen af Monumentområdet i Jelling vil fortsat være præget af konsolidering. De store projekter som er gennemført i Jelling skal have lov til at udvikle sig. Samtidig kan nye projekter i forbindelse med realiseringen af strategiplanen fra 2019 gøre det nødvendigt med nye initiativer.

Revision af forvaltningsplanen foretages hvert 4. år. Revisionen foretages af Samarbejdsgruppen efter forudgående høring i menighedsråd og Vejle Kommune.

Der er udarbejdet en bæredygtig turisme strategi. Der vil ske en løbende justering af strategien årligt, så nye tiltag indarbejdes.

Unescos krav til monitorering, Periodic Reporting, er igangsat i 2022 og er gennemført/afsluttet i 2023. Opfølgning vil være en aktivitet i perioden frem til næste Periodic Reporting. Sitemanager er ansvarlig for indrapportering.

Monumentområdet og Thyrasvej

9. Bilag

Bilag A	Monitorering
Bilag B	Notat vedrørende ro omkring Kirken
Bilag C	Notat vedrørende brug og aktiviteter - Monumentområdet
Bilag D	Notat vedr. brug og placering – Monumentområdet
Bilag E	Notat vedrørende drift – Monumentområdet
Bilag F	Afskærmning af runestenene i Jelling. Plan for drift og vedligeholdelse
Bilag G	Strategi for bæredygtig turisme

Bilag A

Monitorering

Bilag A

Bilag A: Monitoring

Monitorering af verdensarven foregår på flere forskellige måder. Således har driften at timiansletten og vedligeholdelse af montrerne deres eget bilag.

Monitoreringsplanen vedrørende slitage af højene og montrerne foregår hovedsageligt som fotodokumentation. Sitemanger uploader løbende foto fra udvalgt positioner, som gemmes i en delt mappe i Dropbox. Der arbejdes på at finde en mere optimal løsning af denne dataindsamling.

Periodic reporting 2022-2023 gjorde behovet for yderligere dataindsamling tydelig. Der er brug for data om udtørring af jordbunden i søen, og der er derfor indsat fugtighedsmålere i lerlaget, som løbende registrerer en eventuel affugtning, som vi skal handle på.

Monitoring vedrørende runestenenes tilstand foretages gennem daglige logninger. Montrerne er udstyret med fugt og temperaturmålere og svingninger rapporteres til Nationalmuseet, som opbevarer data. Udover denne løbende monitoring foretages fysiske prøver af stenenenes tilstand, senest i 2018 på anmodning fra Slots- og Kulturstyrelsen.

Regler vedrørende syn på kirke og kirkegård:

I lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, lovbekendtgørelse nr. 77. af 2. februar 2009 er der fastsat bestemmelser om tilsyn. Det fremgår heraf, at menighedsrådet har det daglige tilsyn med kirken og kirkegården. (§ 23.) Et formaliseret syn over kirken og kirkegården, med deltagelse af repræsentanter for menighedsrådet og en bygningskyndig person, udpeget af menighedsrådet, skal foregå hvert år inden den 1. oktober, og der skal føres en protokol over synet. Det vil sige, at de mangler, skader og andre forhold, der iagttages, kort skal beskrives. Udskriften af protokollen skal sendes til provstiudvalget, der afgør, hvad der videre skal foretages. Denne afgørelse træffes under hensyntagen til den økonomiske situation i ligningsområdet samt under hensyntagen til iagttagelsernes karakter. Det hedder videre i samme lov (§ 26), at der mindst hvert 4. år foretages syn, sædvanligvis ledet af provsten. I synet deltager en bygningskyndig person, der er valgt af provstiudvalget. Provsten sørger for, at en udskrift af synsprotokollen tilgår provstiudvalget, der afgør, hvad der videre skal foretages. I bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde er synet nærmere forklaret. Der er således her (§ 36) fastlagt følgende:

Stk 1:

Synet skal foretages omhyggeligt og omfatte:

- 1) Kirkebygningens ydre tilstand.
- 2) Kirkebygningens indre tilstand, herunder lofts- og tårnrum.
- 3) Kirkens inventar og tilbehør. Tilbehør, som opbevares uden for kirken, skal være til stede ved synet.
- 4) Behov for tiltag til forebyggelse af indbrud, tyveri, brand, vandskade samt stormskader og lignende forsikringsbegivenheder.
- 5) Kirkegården med tilbehør og bygninger til brug for kirken og kirkegården.
- 6) Kirkebygningens og kirkegårdens tilgængelighed for mennesker med handicap.
- 7) Miljø- og energihensyn.

Stk. 2.

Ved synet skal det påses, at mangler, der er konstateret ved tidligere syn, er afhjulpet. Er dette ikke sket, må grunden hertil oplyses, og en ny frist for afhjælpningen fastsættes.

Stk. 3.

Ved synsforretningen træffes bestemmelse om, hvilke nye arbejder og foranstaltninger, der skal udføres for at bringe kirken i forsvarlig stand. Der skal sættes en frist for manglernes afhjælpning. Disse bestemmelser gælder både menighedsrådets eget syn og provstesynet. Provstiudvalget afgør i sin behandling af synsudskriften, om manglerne skal udbedres ved finansiering af driftsrammen eller der skal meddeles en anlægsbevilling. Denne vil i de fleste tilfælde først kunne bevilges i det følgende budgetår.

Bilag B

Notat vedrørende ro omkring Kirken

Bilag B

Bilag B: Notat vedrørende ro omkring Kirken

Jelling Kirke, kirkegård og hele monumentområdet er både Jelling sogns og – lidt flot sagt – hele Danmarks/verdens.

Derfor er det vigtigt at balancere mellem stor åbenhed og tilgængelighed på den ene side og så på den anden side samtidig skabe rum for den ro og højtidelighed omkring kirken, de kirkelige handlinger og kirkegården, som sognets beboere og kirkens brugere har krav på.

Den store tilstrømning af turister og efterspørgsel på rundvisninger har betydet, at al rundvisning i kirken foretages af Kongernes Jelling mod betaling. Indtægten deles mellem Kongernes Jelling og kirken.

Der er i fælles-skab udarbejdet manuskript, så alle arbejder med den samme kernefortælling.

Derfor har vi fundet frem til en række enkle og praktiske løsninger, der på én gang fastholder stedet som åbent og tilgængeligt for alle, men samtidig også giver rum til den ro og fordybelse, som især sognets beboere søger i kirken, ved kirkelige handlinger og når de er på kirkegården.

1) Kirkens kordegn meddeler Kongernes Jelling hver gang der er begravelser/bisættelser, vielser og andre kirkelige handlinger, således at rundviserne kan tilrettelægge turene/lægge ruten, så der ikke er "planlagte" turister umiddelbart uden for kirken undervejs.

2) Ved alle kirkelige handlinger opstilles et skilt – på engelsk, tysk og dansk – hvor der gøres opmærksom på, at kirken er lukket, og hvornår den forventes åben for besøgende igen. Når det er gudstjenester tilføjes, at man er velkommen til at deltage. Kirkens sekretær opdaterer hjemmesiden, så turister har mulighed for at orientere sig forud for et besøg og undgå at køre forgæves.

3) På mere rolige tider af året går kirketjeneren ved begravelser/bisættelser ud til stenene og beder venligt turisterne trække sig tilbage, indtil følget er forbi. På tidspunkter med flere besøgende, har vi vagter ved lågerne til at bede tilkommende turister om at vente med at gå ind på kirkegården, indtil begravelsen er afsluttet, og for at undgå mange mennesker og støj fra besøgende på højene.

4) Rundvisninger i kirken foregår hovedsageligt på fastlagte tidspunkter, for at lette planlægningen af kirkelige aktiviteter. Kirkelige handlinger går foran rundvisninger i prioritering, så der kan forekomme flytning af en rundvisning. Kirken tager hensyn til rundvisning ved planlægning af kirkelige aktiviteter.

5) Der skiltes i våbenhuset med ønsket om ro i kirken for at bevare kirkerummets højtidelighed og muligheden for at både turister og sognebørn kan bruge rummet til bøn og til at finde ro og fordybelse. Der skiltes også med, at guidninger ikke foretages på egen hånd, men arrangeres gennem Kongernes Jelling.

Bilag C

Notat vedrørende brug og aktiviteter
- Monumentområde

Bilag C

Bilag C: Notat vedrørende brug og aktiviteter - Monumentområdet

Bilaget beskriver en række principper for brugen af Monumentområdet til arrangementer. Særligt i forhold til størrelsen på arrangementet.

Bilaget skal betragtes som et dynamisk bilag, dvs. at der løbende kan ske en justering af indholdet, hvis det skønnes nødvendigt. Justeringsforslag kan stilles af alle Forvaltningsplanens parter og skal forelægges styregruppen, som tager stilling til evt. justering.

Arrangement - størrelser:

- **Store arrangementer**

Jellings store arrangementer er af stor bymæssig og brandingmæssig værdi. Hvert år er arrangementerne hver især med til at trække 3.-4.000 besøgende til byen. Du må derfor gerne lave store arrangementer i Monumentområdet – efter aftale.

Vil du holde et stort arrangement i Monumentområdet, skal du kontakte Vejle Kommune, Vej & Park på <https://www.vejle.dk/det-sker/arrangoer/book-pladser-parker-og-torve/book-monumentområdet-i-jelling-gorms-torv-og-byens-torv/> med oplysninger om dit arrangement. Det er en god idé at ansøge i god tid – gerne 1 år før arrangementet.

Er der evt. spørgsmål så kan Vej & Park kontaktes på telefon 7681 2316

Det er Vej og Park, der godkender ansøgninger.

Vej og Park koordinerer godkendelsen af din ansøgning med en arrangementsgruppe. Arrangementsgruppen består af repræsentanter fra Vejle Museerne, Jelling Lokalråd, Jelling Kirke og Vejle Kommune. Arrangementsgruppen mødes nogle gange årligt, og behandler indkomne ansøgninger i relation til forvaltningsplanen for området. Bliver en ansøgning godkendt af arrangementsgruppen skal godkendelsen sendes til yderlig godkendelse for dispensation i forhold til fredningszonen. Her er der en høringsfrist på 5 uger, dertil kommer selve behandlingstid. Derfor er det vigtigt at der søges i god tid, gerne 1 år før afholdelse, for at være sikker på at det kan nå at blive behandlet. Ellers kan vi være nødsaget til at afvise arrangementer alene af den grund at behandlingstiden ikke kan overholdes.

Det er Forvaltningsplanens styregruppe, der beslutter, i hvilket omfang der kan foregå store arrangementer i Monumentområdet. Styregruppen påser dels hvor mange store arrangementer området kan tåle pr. år samt hvilken tidsmæssig afstand, der skal være mellem store arrangementer.

Til store arrangementer udarbejder vi sammen med dig en "hvidbog", hvor tidspunkt, placering, forberedelser, arrangement og oprydning er nærmere aftalt og beskrevet. Herunder også økonomi og evt. ekstraudgifter (f.eks. toiletvogne, store køreplader, strøm, ekstra skrald mv) ud over den almindelig drift i området. Er arrangementet kommercielt skal du forvente at betale for leje af arealet.

Store arrangementer slider hårdt på Monumentområdets arealer og kan kræve reetablering af arealer. Du skal som arrangør derfor kunne varetage evt. ekstra udgifter til reetablering af områder, hvis dit arrangement har medført skader på området.

Eksempler på store arrangementer: Jelling Vikingemarked og Sommermusik ved højene.

- **Mellemstore arrangementer**

Monumentområdet er en levende del af Jelling Midtby. Mellemstore arrangementer er med til at tiltrække både besøgende og borgere til midtbyen og dermed understøtte bylivet, handlen og dermed en attraktiv midtby. Du må derfor gerne bruge området til mellemstore arrangementer – efter aftale.

Vil du holde et mellemstort arrangement i Monumentområdet, skal du kontakte Vejle Kommune, Vej & Park på <https://www.vejle.dk/det-sker/arrangoer/book-pladser-parker-og-torve/book-monumentomraadet-i-jelling-gorms-torv-og-byens-torv/> med oplysninger om arrangementet. Det er en god idé at ansøge i god tid – gerne 1 år før arrangementet. Er arrangementet kommercielt, skal du forvente at betale for leje af arealet.

Er der evt. spørgsmål så kan Vej & Park kontaktes på telefon 7681 2316

Det er Vej og Park, der godkender ansøgninger.

Vej og Park koordinerer godkendelsen af din ansøgning med en arrangementsgruppe. Arrangementsgruppen består af repræsentanter fra Vejle Museerne, Jelling Lokalråd, Jelling Kirke og Vejle Kommune. Arrangementsgruppen mødes nogle gange årligt, og behandler indkomne ansøgninger i relation til forvaltningsplanen for området. Bliver en ansøgning godkendt af arrangementsgruppen skal godkendelsen sendes til yderlig godkendelse for dispensation i forhold til fredningszonen. Her er der en høringsfrist på 5 uger, dertil kommer selve behandlingstid. Derfor er det vigtigt at der søges i god tid, gerne 1 år før afholdelse, for at være sikker på at det kan nå at blive behandlet. Ellers kan vi være nødsaget til at afvise arrangementer alene af den grund at behandlingstiden ikke kan overholdes. Er der evt. spørgsmål så kan Vej & Park kontaktes på telefon 7681 2316

Vej og Park koordinerer din ansøgning om et mellemstort arrangement med et arrangementsudvalg. Gruppen er bredt fagligt sammensat og ser på, om dit mellemstore arrangement kan fungere i Monumentområdet ift. arkæologien, kirkelige handlinger, relevans for området mm. Gruppen vurderer desuden, om dit arrangement bare kan sættes i gang, eller om der er brug for en afklaring på politisk niveau i Vejle Kommune og/eller i Styregruppen. På den måde sikrer du, at der på forhånd er bred opbakning til, at dit arrangement foregår i Monumentområdet. Og at der rent faktisk er plads til dit arrangement i Monumentområdets kalender. Det er en god idé at ansøge i god tid – gerne 1 år før arrangementet.

Eksempel på mellemstort arrangement: Jelling Grønne Festuge

- **Små arrangementer**

Monumentområdet er en levende del af Jelling Midtby. Små arrangementer er med til at skabe liv i Jelling Midtby. Du må derfor gerne bruge Monumentområdet til leg, aktiviteter og ophold.

Vil du holde en mindre event eller et mindre arrangement i Monumentområdet, skal du kontakte Vejle Kommune, Vej & Park på <https://www.vejle.dk/det-sker/arrangoer/book-pladser-parker-og-torve/book-monumentomraadet-i-jelling-gorms-torv-og-byens-torv/> med oplysninger om arrangementet. Det er en god idé at søge i god tid. På den måde sikrer du, at der er plads til dig og dit arrangement. Er arrangementet kommercielt skal du forvente at betale for leje af arealet.

Er der evt. spørgsmål så kan Vej & Park kontaktes på telefon 7681 2316

Det er Vej og Park, der godkender ansøgninger.

Vej og Park koordinerer godkendelsen af din ansøgning med en arrangementsgruppe.

Når dit arrangement er godkendt af arrangementsgruppen skal tegningsbilag og beskrivelse af arrangement sendes til yderlig godkendelse for dispensation i forhold til fredningszonen for Jelling Højene. Det betyder yderligere 4 ugers klagefrist + sagsbehandlingstid. Først herefter ved du om dit arrangement kan gennemføres

Ved at følge principperne for brug af Monumentområdet er du med til at sikre, at vi bevarer vores danske kulturarv - også for eftertiden.

Eksempler på små arrangementer: Loppemarked, hestevognskørsel, petanque, Jellingløb, Spotlight og alment accepterede arrangementer som Grundlovsdag og 1. maj.

- **Øvrige Arrangementer**

Jelling er en levende by med borgere i alle aldre. Kultur og oplevelser er kendetegnende for byen – og sådan skal det gerne fortsat være. Mange forskellige typer af kulturelle oplevelser er derfor velkomne i Jelling.

Hvis du ønsker at lave et kulturelt arrangement af mere midlertidig karakter, som ikke umiddelbart har tilknytning til Monumentområdet og hvor presset og slidtagen på Monumentområdet generelt må forventes at blive højt, så anbefaler vi andre placeringer i byen.

Har du et arrangement, der har brug for en anden placering, så kontakt Vejle Kommune, Vej & Park på mail vejogpark@vejle.dk – så kan vi henvise til et sted.

Eksempler på øvrige arrangementer: Cirkus, Tivoli og Musikfestival.

Bilag D

Notat vedrørende brug og placering
- Monumentområdet

Bilag D

Bilag D: Notat vedrørende brug og placering - Monumentområde

Bilaget beskriver en række principper for brugen af Monumentområdet til arrangementer. Særligt i forhold til placeringen af arrangementet, hvor der skelnes mellem Rød, Gul og Grøn zone samt Blå rute.

Bilaget skal betragtes som et dynamisk bilag, dvs. at der løbende kan ske en justering af indholdet, hvis det skønnes nødvendigt. Justeringsforslag kan stilles af alle Forvaltningsplanens parter og skal forelægges styregruppen, som tager stilling til evt. justering.

Arrangement - placering:

Rød zone – græsarealer øst for Gormsgade og vest for kirken og diget

- Du kan booke Rød zone til "Store arrangementer".
- Hvis du vil booke Rød zone skal du kontakte Vejle Kommune, Vej & Park via <https://www.vejle.dk/det-sker/arrangoer/book-pladser-parker-og-torve/book-monumentomraadet-i-jelling-gorms-torv-og-byens-torv/> med oplysninger om dit arrangement. Det er en god idé at ansøge i god tid – gerne 1 år før arrangementet.
- Det er Forvaltningsplanens styregruppe, som beslutter i hvilket omfang, kan foregå "Store arrangementer" i Monumentområdet.
- For at kunne behandle din ansøgning skal du vedlægge tegningsbilag, som viser placering af telt, borde mm.
- Beredskabsplan skal udarbejdes af arrangør. Helikopterplads (i gul zone) skal være indeholdt i beredskabsplanen og må kun indeholde "meget hurtigt flytbare ting". Hjertestarter skal ligeledes fremgå af planen <https://hjertestarter.dk/find-hjertestartere/find-hjertestartere>
- Bliver dit arrangement godkendt af Vej & Park efter koordinering med arrangementsgruppen skal tegningsbilag og beskrivelse af arrangement sendes til yderlig godkendelse for dispensation i forhold til fredningszonen for Jelling Højene. Det betyder yderligere sagsbehandlingstid og dertil en klagefrist på 4 uger, før du ved om dit arrangement kan gennemføres.
- Repræsenterer du en forening, en institution eller lignende, så må du benytte området op til 12 dage i løbet af et kalenderår. Dit arrangement må optage op til 6 dage pr. måned, fordelt på 6 forskellige ugedage. Hvis du ønsker at bruge området mere end det, så skal du ansøge særligt om det.
- Du må holde dit arrangementet inden for det område, der er markeret som rød zone på kortet.
- Du skal som arrangør selv opsætte toiletvogne i passende antal og afholde udgifter hertil.
- Du skal som arrangør selv sørge for strøm til dit arrangement og afholde udgifter dertil.
- Repræsenterer du en forening, en institution eller lignende, så må du gerne have boder i området i forbindelse med dit arrangement. Der må ikke foregå nogen form for kommercielt salg.
- Du må gerne køre i området, hvis du har udlagt jernkøreplader på græsarealer og belægninger. På arealer med brosten og chaussesten skal der lægges gummikøreplader under jernkøreplader. Du afholder selv omkostninger til køreplader.
- Som arrangør skal du bistå med at anvise parkering til gæster og deltagere. Der må ikke parkeres i zonen.
- Der må gerne forekomme heste eller lign. på de afmærkede arealer mod nord.
- Området er arkæologisk område. Gravearbejde dybere end 20 cm, brug af pløkker, pæle og lignende genstande over 20 cm kan ødelægge arkæologiske fund i jorden. Du må derfor kun bruge pløkker, pæle og grave i en dybde af max. 20 cm, når du fastgør elementer. Du kan også anvende sandsække eller lignende.

- Under og efter dit arrangement skal du rengøre arealerne sådan, at papir og andet affald ikke efterlades. Hvis Vejle Kommune skønner, at rengøringen ikke er tilstrækkelig, vil rengøringen blive foretaget for din regning.
- Som arrangør skal du umiddelbart efter arrangementet og inden for den bookede periode fjerne alle genstande, udstyr, sten mm., så området fremstår, som da du overtog det. Er reetablering påkrævet vil skader blive udbedret for din regning.
- Har du spørgsmål i forbindelse med dit arrangement er du velkommen til at kontakte Vejle kommune, Vej & Park tlf. 7681 2316 eller på mail vejogpark@vejle.dk

Gul zone – Græsarealer øst for Gormsgade og vest for Sydhøjen

- Du kan booke Gul zone til både Store, Mellemstore og Små arrangementer.
- Hvis du vil booke gul zone, kan du gøre via <https://www.vejle.dk/det-sker/arrangoer/book-pladser-parker-og-torve/book-monumentomraadet-i-jelling-gorms-torv-og-byens-torv/>
- Beredskabsplan skal udarbejdes af arrangør. Helikopterplads (i gul zone) skal være indeholdt i beredskabsplanen og må kun indeholde ”meget hurtigt flytbare ting”. Hjertestarter skal ligeledes fremgå af planen <https://hjertestarter.dk/find-hjertestartere/find-hjertestartere>
- Bliver dit arrangement godkendt af Vej & Park efter koordinering med arrangementsgruppen skal tegningsbilag og beskrivelse af arrangement sendes til yderlig godkendelse for dispensation i forhold til fredningszonen for Jelling Højene. Det betyder yderligere sagsbehandlingstid og dertil en klagefrist på 4 uger, før du ved om dit arrangement kan gennemføres.
- Hvis du vil booke gul zone til Store eller Mellemstore arrangementer er det en god idé at ansøge i god tid – gerne 1 år før arrangementet. Hvis du vil booke til Små arrangementer skal du ansøge senest 21 dage før arrangementet. Det er Vej & Park der godkender arrangementer.
- Repræsenterer du en forening, en institution eller lignende, så må du benytte området op til 12 dage i løbet af et kalenderår. Dit arrangement må optage op til 6 dage pr. måned, fordelt på 6 forskellige ugedage. Hvis du ønsker at bruge området mere end det, så skal du ansøge særligt om det.
- Du må holde dit arrangementet inden for det område, der er markeret som Gul zone på kortet.
- Du skal som arrangør selv opsætte toiletvogne i passende antal og afholde udgifter hertil.
- Du skal som arrangør selv sørge for strøm til dit arrangement og afholde udgifter dertil.
- Repræsenterer du en forening, en institution eller lignende, så må du gerne have boder i området i forbindelse med dit arrangement. Der må ikke foregå nogen form for kommercielt salg.
- Du må gerne køre i området, hvis du har udlagt jernkøreplader på græsarealer og belægninger. På arealer med brosten og chaussesten skal der lægges gummikøreplader under jernkøreplader. Du afholder selv omkostninger til køreplader.
- Som arrangør skal du bistå med at anvise parkering til gæster og deltagere. Der må ikke parkeres i zonen.
- For at skåne kulturarven mod tryk, må der ikke forekomme heste eller lign. på arealerne i Gul zone. Vi henviser i stedet til de afmærkede arealer i Rød zone ved Store arrangementer.
- Området er arkæologisk område. Gravearbejde dybere end 20 cm, brug af pløkker, pæle og lignende genstande over 20 cm kan ødelægge arkæologiske fund i jorden. Du må derfor kun bruge pløkker, pæle og grave i en dybde af max. 20 cm, når du fastgør elementer. Du kan også anvende sandsække eller lignende.
- Under og efter dit arrangement skal du rengøre arealerne sådan, at papir og andet affald ikke efterlades. Hvis Vejle Kommune skønner, at rengøringen ikke er tilstrækkelig, vil rengøringen blive foretaget for din regning.

- Som arrangør skal du umiddelbart efter arrangementet og inden for den bookedede periode fjerne alle genstande, udstyr, sten mm., så området fremstår, som da du overtog det. Er reetablering påkrævet vil skader blive udbedret for din regning.
- For at kunne behandle din ansøgning skal du vedlægge tegningsbilag, som viser placering af telt, borde mm.
- Bliver dit arrangement godkendt af arrangementsgruppen skal tegningsbilag og beskrivelse af arrangement sendes til yderlig godkendelse for dispensation i forhold til fredningszonen for Jelling Højene. Det betyder yderligere 4 ugers klagefrist + sagsbehandlingstid. Først herefter ved du om dit arrangement kan gennemføres.
- Har du spørgsmål i forbindelse med dit arrangement er du velkommen til at kontakte Vejle kommune, Vej & Park tlf. 7681 2316 eller på mail vejogpark@vejle.dk

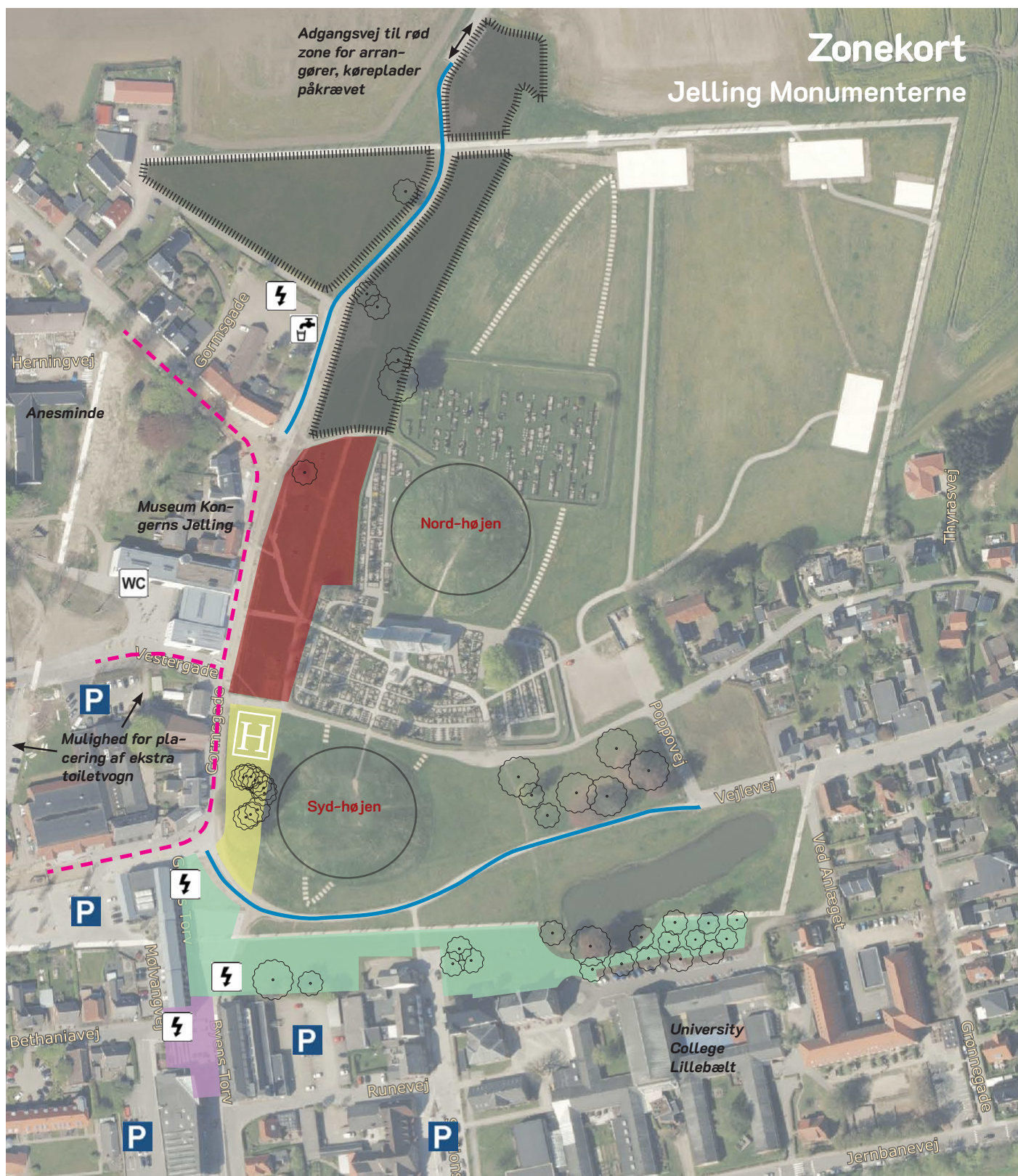
Grøn zone – Gorms Torv samt umiddelbart omkringliggende græsarealer

- Du kan booke Grøn zone til både Store, Mellemstore og Små arrangementer.
- Hvis du vil booke gul zone, kan du gøre det via <https://www.vejle.dk/det-sker/arrangoer/book-pladser-parker-og-torve/book-monumentomraadet-i-jelling-gorms-torv-og-byens-torv/>
- Beredskabsplan skal udarbejdes af arrangør. Helikopterplads (i gul zone) skal være indeholdt i beredskabsplanen og må kun indeholde ”meget hurtigt flytbare ting”. Hjertestarter skal ligeledes fremgå af planen <https://hjertestarter.dk/find-hjertestartere/find-hjertestartere>
- Bliver dit arrangement godkendt af Vej & Park efter koordinering med arrangementsgruppen skal tegningsbilag og beskrivelse af arrangement sendes til yderlig godkendelse for dispensation i forhold til fredningszonen for Jelling Højene. Det betyder yderligere sagsbehandlingstid og dertil en klagefrist på 4 uger, før du ved om dit arrangement kan gennemføres.
- Hvis du vil booke Grøn zone til et Mellemstort arrangement er det en god idé at ansøge i god tid – gerne 1 år før arrangementet. Hvis du vil booke til Små arrangementer skal du ansøge senest 21 dage før arrangementet.
- Repræsenterer du en forening, en institution eller lignende, så må du benytte området op til 12 dage i løbet af et kalenderår. Dit arrangement må optage op til 6 dage pr. måned, fordelt på 6 forskellige ugedage. Hvis du ønsker at bruge området mere end det, så skal du ansøge særligt om det.
- Du må holde dit arrangementet inden for det område, der er markeret som Grøn zone på kortet.
- Du skal som arrangør selv opsætte toiletvogne i passende antal og afholde udgifter hertil.
- Du skal som arrangør selv sørge for strøm til dit arrangement og afholde udgifter dertil.
- Repræsenterer du en forening, en institution eller lignende, så må du gerne have boder i området i forbindelse med dit arrangement. Der må ikke foregå nogen form for kommercielt salg.
- Du må gerne køre i området, hvis du har udlagt jernkøreplader på græsarealer og belægninger. På arealer med brosten og chaussesten skal der lægges gummikøreplader under jernkøreplader. Du afholder selv omkostninger til køreplader.
- Som arrangør skal du bistå med at anviser parkering til gæster og deltagere. Der må ikke parkeres i zonen.
- For at skåne kulturarven mod tryk, må der ikke forekomme heste eller lign. på græsarealerne i Grøn zone. Vi henviser i stedet til de afmærkede arealer i Rød zone ved Store arrangementer.
- Området er arkæologisk område. Gravearbejde dybere end 20 cm, brug af pløkker, pæle og lignende genstande over 20 cm kan ødelægge arkæologiske fund i jorden. Du må derfor kun bruge pløkker, pæle og grave i en dybde af max. 20 cm, når du fastgør elementer. Du kan også anvende sandsække eller lignende.

- Under og efter dit arrangementet skal du rengøre arealerne sådan, at papir og andet affald ikke efterlades. Hvis Vejle Kommune skønner, at rengøringen ikke er tilstrækkelig, vil rengøringen blive foretaget for din regning.
- Som arrangør skal du umiddelbart efter arrangementet og inden for den bookede periode fjerne alle genstande, udstyr, sten mm., så området fremstår, som da du overtog det. Er reetablering påkrævet vil skader blive udbedret for din regning.
- Har du spørgsmål i forbindelse med dit arrangement er du velkommen til at kontakte Vejle kommune, Vej & Park tlf. 7681 2316 eller på mail vejogpark@vejle.dk

Blå rute – hovedsti nordøst for kroen og hovedsti syd/sydvest for Sydhøjen

- Du kan booke blå rute til fx hestevognskørsel.
- Hvis du vil booke blå rute, skal du kontakte Vej & Park på mail vejogpark@vejle.dk
- Du skal ansøge senest 14 dage før arrangementet.
- Vejle Kommune vurderer, om der er behov for, at du forinden lægger små køreplader ud.
- Beredskabsplan skal udarbejdes af arrangør. Helikopterplads (i gult zone) skal være indeholdt i beredskabsplanen og må kun indeholde "meget hurtigt flytbare ting". Hjertestarter skal ligeledes fremgå af planen <https://hjertestarter.dk/find-hjertestartere/find-hjertestartere>
- Har du spørgsmål i forbindelse med dit arrangement er du velkommen til at kontakte Vejle kommune, Vej & Park tlf. 7681 2316 eller på mail vejogpark@vejle.dk

EL-skab til arrangementer, Elskabe lånes efter aftale.

Rød zone (græsareal, kan bookes til store arrangementer, der skal søges 1 år før)

Gul zone (græsareal, kan bookes)

Gorms torv, grøn zone (græs + belægning, kan bookes)

Byens torv, lilla zone (kan bookes)

Høj timian slette (arealet står uklippet henover sommeren, evt. velegnet til heste)

Blå rute (kan bookes - f.eks. hestevognskørsel)

Max 5 t tilladt

Helikopterplads i gul zone. Skal være indeholdt i beredsskabsplanen

Pas på højene. Vi henviser til at bruge adgangsramper. Vis hensyn ved kirkelige handlinger.

Det er også vigtigt, at der passes godt på områdets træer. Der må ikke køres, graves og placeres tunge materialer i træernes beskyttelseszone.

Se mere her: <https://www.vejle.dk/erhverv/min-virksomhed/tilladelser-og-bevillinger/arbejde-naer-traeer-pas-paa-traeerne/>

Bilag E

Notat vedrørende drift
- Monumentområdet

Bilag E

Bilag E: Notat vedrørende drift - Monumentområde

Bilaget beskriver plejen og driften af Monumentområdet. Plejen af området skal være med til at sikre fortællingen, kunsten og arkitekturen som rummes på Monumentområdet. Samtidig skal de besøgende have en oplevelse af, at området altid er rent og sobert og at det hele samlet bliver en dejlig oplevelse.

Bilaget skal betragtes som et dynamisk bilag, dvs. at der løbende kan ske en justering af indholdet fra Vejle Kommunes side, hvis det skønnes nødvendigt.

Udstyr

Toiletter:

- Gælder det offentlige toilet i Kongernes Jelling.
- Toiletter rengøres dagligt efter behov – hverdage og weekender i henhold til åbningstider. (kl. 7.30-21.00)

Borde, bænke, affaldsspande mm.:

- Borde, bænke, affaldsspande mm. tilses alle hverdage og rengøres efter behov.
- Affaldsspande tømmes minimum én gang alle hverdage og på udvalgte steder, hvor der er stor aktivitet tømmes op til flere gange dagligt.
- I sommerperioden udføres opgaverne også i weekenden.

Palisader, huse og skibssætning:

- Palisader, huse og skibssætninger tilses hverdage og rengøres efter behov ved fejning, afvaskning med vand og blød børste samt fjernelse af ukrudt.
- Hovedrengøring og beskyttelsesbehandling af palisader, huse og skibssætning udføres efter behov og nærmere vurdering. Et naturligt slid af beton ses sideløbende

Stier

- Stier og veje med fast belægning fejes og rengøres efter behov. Stierne med stenbelægning oprettes løbende, når der er større lunger, pludselige spring, sporkørsel eller andre skader på belægningen.
- Stier med løs belægning rengøres efter behov. Stier med grus oprettes løbende, når der er større lunger, pludselige spring, sporkørsel eller andre skader på belægningen. Stier med løs belægning behandles med damp for at mindske ukrudtstryk
- Snerydning og glatførebekæmpelse for området kan findes på Vejle Kommunes hjemmeside www.vejle.dk ved søgning på ordet "sne"

Beplantninger

Træer:

- Træerne i området tilses årligt af træplejer og løbende af pedel.

Marken:

- Marken inden for palisaden skal opleves som en helhed og består af en slette med høj græsagtig vegetation samt et areal med kortklippet timiansteppe mod vest (langs Gormsgade).
- Sletten med urteagtig vegetation består af naturligt forekommende græsser suppleret med indsåede specialgræsser, timian, torskemund, vejbred mm.
- Ved igennem plejen at udpine jorden fremmes vilkårene for den indsåede vegetation på sletten. Slette slås og afklip opsamles og fjernes . Klippes ned til 10-15 cm ultimo september. Der klippes efter aftale i marts/april 5-10 cm inden vækst rigtig er kommet i gang. Der tilføres under ingen omstændigheder gødning på arealerne.
- Steder hvor sletten er slidt eftersås henholdsvis forår og efterår.
- Større uønsket vegetation på marken fjernes manuelt.
- Slette bestående af kortklippet timian holdes kortklippet hele sæsonen.

Græs uden for palisaden:

- Græsplæne udenfor palisaden følger den øvrige drift for Jelling Midtby.

Smededammen:

- Smededammen tilses hverdage og evt. affald fjernes.
- Beplantning i dammen fjernes efter behov og der kan være naturligt forekommende beplantning i dammen. Opvækst i dammen klippes og fjernes årligt udenfor paddernes ynglesæson iht særlig tilladelse.
- Der etableres sensor løsning, som skal melde når vandstand bliver så lav, at der er behov for tilførsel af vand.

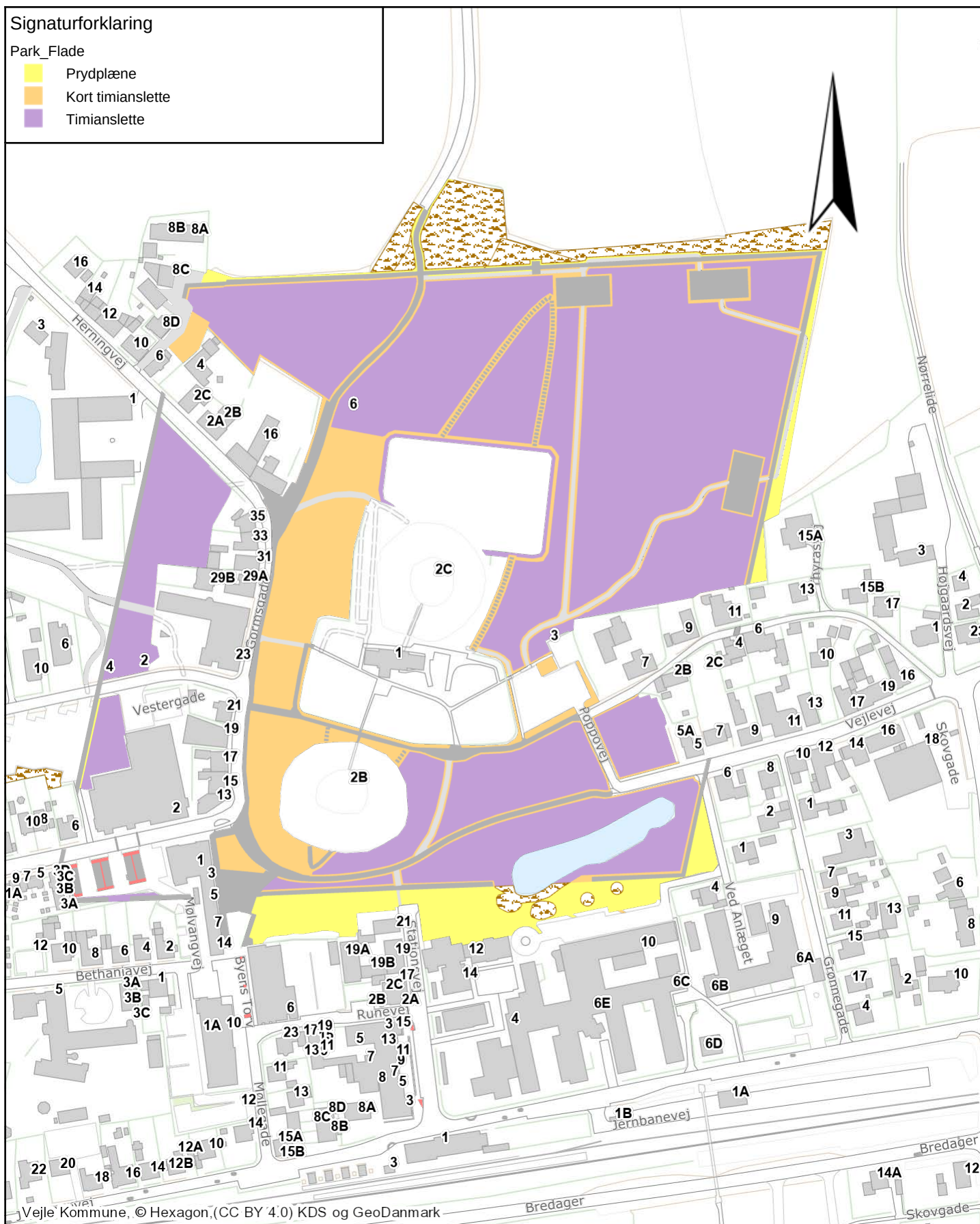
Generelt

Hvis der konstateres evt. problemer på området anbefaler vi at bruge "Giv et Praj" på Vejle Kommunes Hjemmeside – [www. Vejle.dk](http://www.Vejle.dk) og søg "Giv et praj". "Giv et praj" kan også hentes som en app til mobiltelefon.

Signaturforklaring

Park_Flade

- Prydplæne
- Kort timianslette
- Timianslette

Emne: Drift Jelling Monumenterne 2024

Tegner:

Tegn. nr:

Målforhold: 1:3000

Dato: 09-10-2024

Sagsbeh.: aelti

J. nr.:

VEJLE
KOMMUNE

Vejle Kommune
Skolegade 1
7100 Vejle
Tlf: 76 81 00 00
Web: <http://www.vejle.dk>
E-mail: post@vejle.dk

Bilag F

Afskærmning af runestenene i Jelling.
Plan for drift og vedligeholdelse

Bilag F

Bilag F : Afskærmning af runestenene i Jelling. Plan for drift og vedligeholdelse.
Nobel arkitekter

1. Generelle driftsforhold
2. Kontrolskema og logbog
3. Handlingsplan ved driftsforstyrrelse og kontrol
4. Adresseliste

Dato: 21.11.2012
Revision:

Generelle driftsforhold

1.0 Introduktion

Nedenstående oversigt er en kort beskrivelse af de generelle driftsforhold. For yderligere information henvises der til ringbind vedr. 'Drift og vedligehold', hvor detaljeret DV materiale fra de udførende entreprenører er samlet.

1.1 Personale og entreprenører

Alle der har at gøre med drift og vedligehold af afskærmningerne og området omkring afskærmningerne, skal gøres bekendt med og følge anvisningerne.

1.2 Brug af maskiner omkring afskærmningerne

Det er vigtigt, at afskærmningerne beskyttes ved den daglige vedligeholdelse af arealet. Der skal være særlig opmærksomhed omkring glashjørner, som ikke må påkøres.

Når der slås græs, fejes o.l. skal udkast fra maskiner mv. altid vendes væk fra afskærmningerne, så stenslag mod glasfladerne undgås.

1.3 Beskyttelse af runestenene

Ved arbejder inde i afskærmningerne skal berøring af stenene så vidt muligt undgås. Der må aldrig sættes stiger o.l. op ad stenene.

1.4 Klimateknik og Styring

Fejlmeldinger fra klimaanlægget bliver sendt på SMS til menighedsrådsformand og den person fra menighedsrådet, som fører tilsyn med de tekniske installationer. Ved en alarm skal afskærmningerne tilses hurtigst muligt og evt. fejl afhjælpes.

Hvis der registreres dug på loftfladerne af afskærmningerne skal stenene straks beskyttes med presenninger, så dryp fra bronzefladerne ikke misfarver runestenene.

Der skal løbende holdes opsyn med anlægget. Se side 5 - Kontrolskema og logbog.

1.5 Bronze

Bronzeoverfladerne rengøres udvendigt to gange årligt med rent vand.

1.6 Glas

Glassene i afskærmningerne holdes under opsyn og rengøres efter behov.

Glassene er antirefleksbehandlede, og det er meget vigtigt, at vejledningen for rengøring og pleje af glas følges! Se nærmere vejledning i generel mappe vedr. 'Drift og vedligehold'.

Der må ikke benyttes barberblade eller kemikalier på glasset. Det skal løbende sikres, at gummiprofilerne hæfter mod glashjørnerne. Rengøring langs belægning skal foretages omhyggeligt, så sand/grus fjernes uden at ridse glasset.

Bilag 1.7 Belægninger

Pikstensbelægningen er udført med Ø 8-15 cm granitsten lagt i brolæggergrus.

Belægningen fejes efter behov og eventuelt ukrudt fjernes både inde i afskærmningerne og på arealet omkring afskærmningerne, jf. planudsnit side 4.

Der må ikke benyttes feje/sugemaskine.

Belægningen skal løbende efterses, og ved afvaskning af gruset skal der efterfyldes med brolæggergrus (kan skaffes via brolægger).

Langs glassiderne skal det sikres, at gruset inde i afskærmningerne og udenfor har samme niveau.

Det skal sikres, at granitstenene ikke sætter sig og kommer i kontakt med glasset! Der skal minimum holdes en afstand på 20-30mm mellem granitsten og glas.

1.8 Tagrender

Tagrender og bladfang på afskærmningerne skal holdes fri for blade.

Tagrenden på østsiden af våbenhuset skal ligeledes holdes fri for blade, så de følere, der er placeret bag nedløbsrøret ikke fugtpåvirkes.

1.9 Rengøring inde i afskærmningerne

Afskærmningerne holdes i øvrigt under opsyn og rengøres indvendigt for insekter mv. efter behov.

1.10 Saltning

Der må ikke udføres saltning omkring afskærmningerne jf. planskitse side 4.

1.11 Faskine og sandfang

Faskinen består af 3 faskinekasser der tilsammen måler ca. 1,2m x 0,5m x 1,0m. Faskinens sandfang skal en gang om året efterses og renses.

Dækslet til faskinens sandfang er placeret 277 cm fra yderste hjørne af den lille afskærmning og 210 cm fra yderste hjørne af den store afskærmning. Center af dækslet er markeret i belægningen med en Ø 20 mm messingplade. Se planskitse side 4.

PLANUDSNIT

2.0 Kontrolskema og logbog

Oversigten er baseret på de DV oplysninger, som er leveret af de enkelte entreprenører ved aflevering.

	BYGNINGSDEL	FREKVENNS	AKTION	ANSVAR	DATO	INIT.	BEM.
--	-------------	-----------	--------	--------	------	-------	------

1.0 BRONZE

1.1	Udvendige bronzeoverflader I	Halvårligt	Vaskes med vand	MR			
1.2	Udvendige bronzeoverflader II	Hvert 3. år	Evt. vedligeholdelse med bivoks	MR			

2.0 GLAS

2.1	Glasoverflader / hjørneprofiler	Efter behov	Vedligehold Jf. pkt. 1.6	MR			
-----	---------------------------------	-------------	--------------------------	----	--	--	--

3.0 KLIMATEKNIK OG STYRING Se Bilag 1 – Klimateknik og Bilag 2 – Styling

3.1	Ventilator	Årligt	Test	JE			
3.2	Ventilationsrør og fittings	Efter behov	Renses	JE			
3.3	Ventilationskanaler og luftindtagsfilter	Årligt	Renses / udskiftes	JE			
3.4	Jalousispjæld / motorer	Halvårligt	Kontrol af lukkefunktion og drift	JE			
3.5	Varmeflader	Årligt	Renses / Kontrol af drift	JE			
3.6	Affugter	Halvårligt	Kontrol af drift	JE			
3.7	Automatiktavler/displays	Årligt	Kontrol af funktioner	JE			
3.8	Følere	Årligt	Test måleresultater	JE			
3.9	Pressostater	Årligt	Test ved trykændring	JE			
3.10	Gulvvarme	Årligt	Kontrol af drift	JE			
3.11	Kontrollamper, urstyring og omskiftere	Årligt	Kontrolleres	JE			
3.12	Logning af Klimadata	Månedsvi / Kvartalsvi	Kontrol af data og fremsende til NATMUS	MR			

4.0 BELÆGNING

4.1	Belagte arealer	Halvårligt / Efter behov	Fejes, luges og efterfyldes	MR			
-----	-----------------	--------------------------	-----------------------------	----	--	--	--

5.0 ØVRIGE FORHOLD

5.1	Tagrender og afløb	Halvårligt / Efter behov	Renses	MR			
5.2	Sandfang ved faskine	Årligt	Renses	MR			
5.3	Fiberlys i afskærmninger	Efter behov	Kontrolleres	MR			

Ansvarlige - ME: Menighedsrådet - JE: Jelling El

DIAGRAM OVER PLACERING AF KOMPONENTER – STOR AFSKÆRMNING

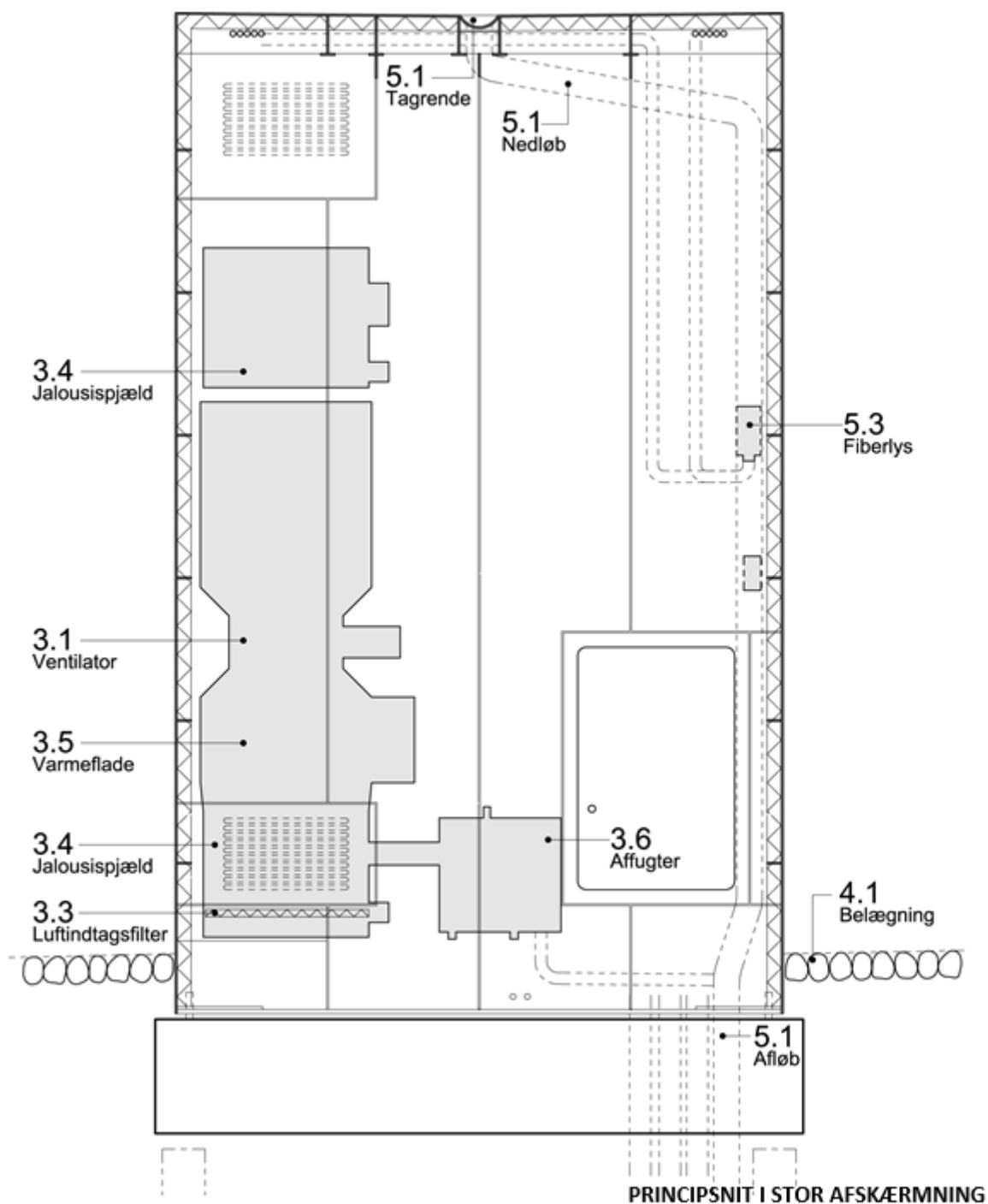
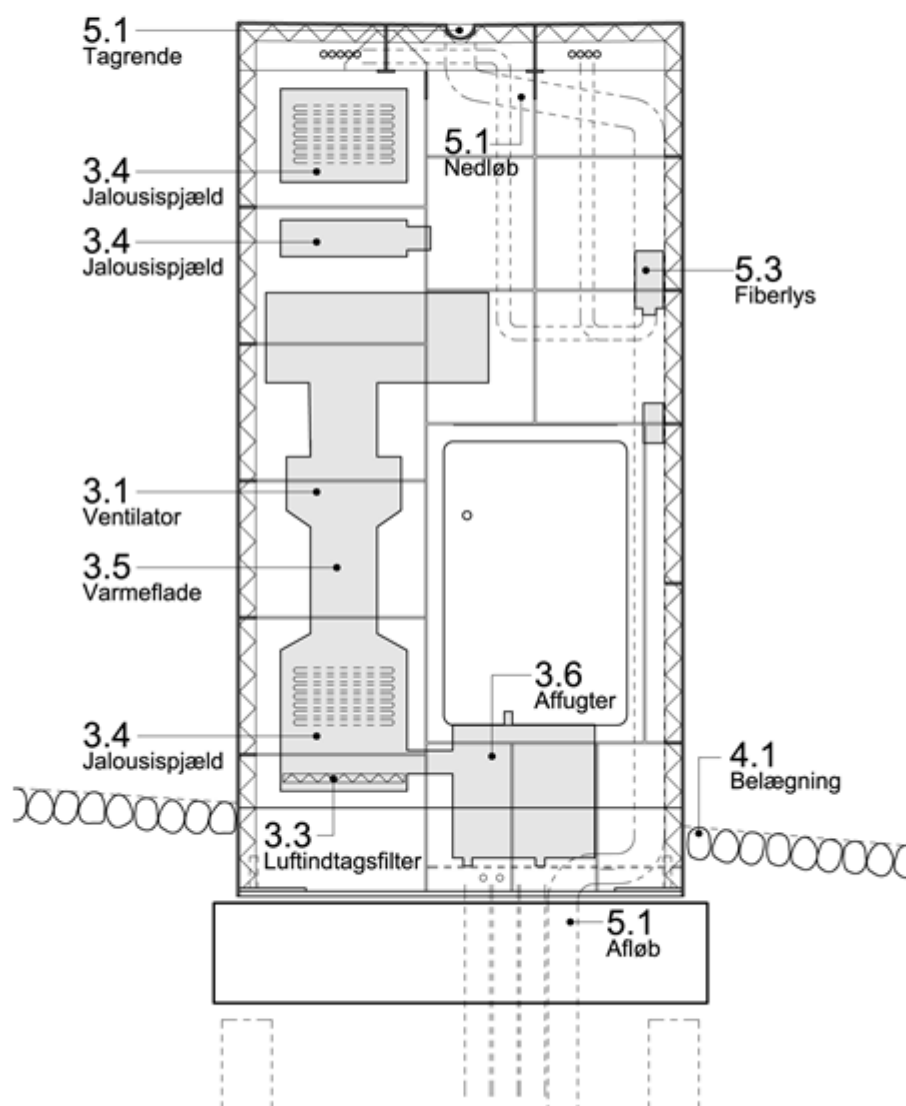

DIAGRAM OVER PLACERING AF KOMPONENTER – LILLE AFSKÆRMNING

PRINCIPSNIT I LILLE AFSKÆRMNING

3.0 Handlingsplan ved driftsforstyrrelse og kontrol

Daglig overvågning

Afskærmningerne tilses dagligt af kirkens personale. Ved umiddelbare funktionsfejl kontaktes enten Menighedsrådsformand Menighedsrådsformand Jens Maibom, Graver Frode Christensen eller kirkeværge Johnny Jørgensen.

Klimaanlæg og Styring

Klimaanlægget overvåges af følere, der registrerer temperatur og fugtforhold. Overskrides de planlagte set punkter afsendes der en SMS alarm til:

- Kordegn Kirsten Thøgersen 29382810 samt graver Frode Christensen 40163682

Ved en fejlalarm skal afskærmningerne straks tilses, og det skal vurderes om der skal tilkaldes assistance.

Anlægget fremsender hver uge funktionsmeddelelse via SMS.

Serviceaftale

Der er indgået serviceaftale med AC Elinstallation Aps, Bellevuevej 1, 7100 Vejle

Telefon: 76 42 00 66

Serviceaftalen omfatter pkt. 3.1 – 3.11 i Kontrolskemaet. Øvrige punkter herunder opsamling af data fra klimalogning varetages af Teknisk tilsyn fra menighedsrådet.

Ved fejlalarm eller driftsforstyrrelse, som vurderes til at skulle udbedres omgående, skal Menighedsrådsformand eller Kirkeværge kontakte AC Elinstallation.

Kan AC Elinstallation ikke umiddelbart afhjælpe en evt. fejl skal den relevante leverandør kontaktes.

AC Elinstallation og Menighedsrådet skal ved de planlagte kontroller udfylde Kontrolskema, og indsætte skema i ringbind som opbevares i kontrolrummet i våbenhuset.

Kontrol

Menighedsrådsformand og opsynsmand har ansvaret for, at der udføres service og kontrol jf. kontrolskemaet. Denne kontrol gennemføres halvårligt og dokumentation fremsendes til Slots- og Kulturstyrelsen.

Kontrol af klimadata

Nationalmuseet har ansvaret for kontrol af klimadata som kan hentes fra klimaanlæggets computer. Denne kontrol gennemføres min. kvartalsvis. Menighedsrådets opsynsmand fremsender klimadata til Nationalmuseet.

- Poul Klens Larsen, mobil: + 45 20 15 35 30

4.0 Adresseliste

Ejer	Jelling Kirke Thyrasvej 1 7300 Jelling	Jens Maibom, Menighedsrådsformand jemai@km.dk mobil: 20 30 81 04
Bygherre	Slots- og Kulturstyrelsen H.C. Andersens Boulevard 2 1553 København V Kulturarvscenter Fejøgade 1, 2. sal 4800 Nykøbing Falster	
Museum	Nationalmuseet Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K	Poul Klenz Larsen poul.klenz.larsen@natmus.dk mobil: 20 15 35 30 tel.: 33 13 44 11
Arkitekt og Totalrådgiver	NOBEL arkitekter a/s Vestergade 11 1456 København K	Erik Nobel eno@nobel.dk mobil: 29 64 96 02 tel.: 33 18 11 30
Ingeniør	Rambøll A/S Hannemanns Alle 53 2300 København S	Nikolaj Haaning nkh@ramboll.dk mobil: 51 61 88 77 tel.: 51 61 10 00
Landinspektør	Hvenegaard & Jens Bo A/S Fredericavej 16 7100 Vejle	Niels Sune Eriksen nse@jensbo.dk mobil: 20 28 32 66 tel.: 75 82 32 66
Funderingsarbejdet	Glibstrup a/s Skolevej 50 A 2630 Tåstrup	Tonny Jensen tonny@boregruppen.dk mobil: 40 45 37 09 tel.: 75 27 20 61
Bronzearbejdet	Broncestøberiet Leif Jensen ApS Vadstrupvej 67 2880 Bagsværd	Peter Jensen pj@ljbronze.dk mobil: 23 42 38 34 tel.: 44 44 99 87
Smedearbejdet	VSJ Industri- & Stålmontage A/S Vandværksvej 42, Assentoft 8960 Randers SØ	Bjarne Kærgaard bjk@vsj-industri.dk mobil: 20 85 51 44

		tel.: 86 49 51 44
Glarmesterarbejdet	Gjerulff A/S Glarmestervej 1 8600 Silkeborg	Jesper Vittrup jesper@gjerulff.dk mobil: 20 96 12 17 tel.: 86 82 16 33
Hjørneprofiler	Sindby Bommerhavevej 41 Slejde 7100 Vejle	Tommy Rasmussen tr@sindby.dk dir.: 76 49 61 24 tel.: 75 88 21 22
Klimateknik og Sty- ring	Glenco A/S Stamholmen 110 2650 Hvidovre IBA A/S Navervej 25 8382 Hinnerup	Michael Allerelli mlal@glenco.dk Mobil: 23 61 73 27 tel.: 36 39 42 22 Jan Sørensen jso@ibasystem.dk mobil: 30 76 50 97 tel.: 70 26 20 94
El-arbejdet	AC Elinstallation Bellevuevej 1, 7100 Vejle	tel.: 76 42 00 66
Belysning	Roblon A/S Lighting Division Nordhavnsvej 1 9900 Frederikshavn	Anne Mette Rahbek amr.fo@roblon.com mobil: 40 53 02 83 tel.: 96 20 33 00
Brolæggerarbejdet	Aagaard Gruppen Sjællandsgade 67 7100 Vejle	Jesper Aagaard jaa@aagaardgruppen.dk mobil: 40 32 46 50 tel.: 75 72 03 11

Bilag G

Strategi for bæredygtig turisme

Jelling Monumentområde

Strategi for bæredygtig turisme

Strategien indeholder en række konkrete handlinger som viser, hvordan vi nu og fremadrettet ønsker at arbejde med bæredygtighed i området.

VEJLE
KOMMUNE

Mål 11:

Bæredygtige byer og lokalsamfund, som handler om at gøre byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige

Bæredygtig turisme

Monumentområdet i Jelling besøges årligt af ca. 300.000 tusinde gæster, der kommer for at opleve verdensarvsstedet, vandre og cykle på Hærvejen samt deltage i de store kulturevents i Jelling.

Med denne strategi ønsker vi at styrke vores fokus og skabe en bæredygtig turisme, der fremmer en klimavenlig dagsorden, bevarer verdensarven og skaber udvikling i god balance lokalt.

Vi arbejder dels ud fra FNs 17 Verdensmål, særligt mål 11 om bæredygtig byer og lokalsamfund samt mål, og dels med tre overordnede former for bæredygtighed:

- **Miljø- og klimamæssig bæredygtighed** – her arbejder vi med mål og handlinger indenfor transport, indkøb, energi, ressourcer, certificering, grøn drift og affald.
- **Økonomisk bæredygtighed** – her arbejder vi med mål og handlinger, bl.a. for at turisterne i højere grad end skal bidrage økonomisk til verdensarvens bevarelse.
- **Social og lokal bæredygtighed** – her arbejder

vi med bæredygtighed både socialt og lokalt i balancen mellem turister og lokalområdet, bl.a. på de mere værdimæssige områder som stolthed og ejerskab.

Strategien skal ses i sammenhæng med Vejle Kommunes nye turismestrategi, som vil fokusere på regenerativ turisme, og skal løbe i fem år fra 2025–2030. Regenerativ turisme handler om at skabe en bæredygtig turisme, der aktivt bidrager til at forbedre vores lokalsamfund og miljø.

Samtidig skal strategien ses i sammenhæng med den store Hærvejssatsning og udviklingen af gården Anesminde i Jelling, samt den påbegyndte planlægning af et nyt festivalområde nord for byen.

Strategien er "adaptiv" og vi vil løbende tilføje nye mål og handlinger, bl.a. en større involvering af lokale aktører og erhvervsdrivende. Ligeledes vil vi undersøge mulighederne for afprøve regenerative kampagner for på den måde at engagere turister i verdensarven.

Miljø/Klima

KONKRETE HANDLINGER

Transport, indkøb, energi,
ressourcer, certificering,
grøn drift, affald

Miljø/Klima			
Hvad? Status?	Hvad tilstræbes? Hvordan?	Mål Hvordan måler vi?	Hvem? Hvornår?
TRANSPORT			
Ladbil er på el			Vejle Kommune
Personalekørsel. Meget lidt kørsel til- og fra arbejde i arbejdstiden			Jelling Kirke
Kongerens Jelling er med i Bike Friendly certificeringen. Vi opfordrer gæsterne til at komme på cykel til museet. Vi har frisk vand, cykelpumpe og cykelstativ. På vores hjemmeside fortæller vi om cykel- og togtransport	Det kan tænkes ind som en meget mere synlig og integreret del af ankomsten, når færdiggørelsen af Monumentområdet går igang. Vi kan også blive meget bedre til at gøre opmærksom på togmulighederne.		Kongerens Jelling
En stadig større andel af de ansatte i Kongernes Jelling bor i Jelling. Mange tager cyklen eller er gået på arbejde. Det betyder mindre bilkørsel ind i byen, samt brug for færre p-pladser ved museet			Kongerens Jelling
INDKØB			
Vi handler lokalt	Vi tilstræber at købe ind efter årstiden og at varerne er lokale/danske. Vi tilstræber at lave mad selv og undgå emballage.		Jelling Kirke
Vi handler lokalt			Vejle Kommune
Cafeen har et udvalg af økologiske og lokale varer. F.eks. lokaltproduceret øl. Madleverandørerne er stort set enten lokale eller regionale. Mange indkøb foregår i Jelling	Her tænkes endnu mere lokalt. I forbindelse med at KJ er blevet en Green Attraction skal en større del af madvarerne være økologiske. Derfor udvikler vi hele tiden andelen af økologiske varer.		Kongernes Jelling
Når caféen er lukket eller udvalget ikke er stort nok henviser vi til byens andre spisesteder			Kongernes Jelling
Der er en utilfredsstillende lille andel af butikkers varer, der er lokale/dansk fremstillede. Mange produceres stadig i Asien.	Her er mulighed for at blive mere bæredygtig.	Butikken er en del af Nationalmuseets indkøbsafdeling. En ny strategi for Nationalmuseet om bæredygtighed vil få indflydelse på antal af danske/udenlandske varer.	Kongernes Jelling

Miljø/Klima			
Hvad? Status?	Hvad tilstræbes? Hvordan?	Mål? Hvordan måler vi?	Hvem? Hvornår?
ENERGI			
Belysning LED pærer næsten overalt	Udskiftning til LED pærer overalt		Jelling Kirke Ved årligt syn
Belysning på kommunens arealer	Alle lyskilder er udskiftet til mere energibesparende. Jule/vinterbelysning (kæder og installation) er gennemgået og nyrenoveret med energioptimering.		Vejle Kommune
Belysning	Sensortænding/sluk på lyskilder i mandskabsbygning	Mindske elforbrug og forventeligt mindre forbrug af lyskilder	Vejle Kommune
Eldrevne arbejdsredskaber på kirkens arealer			Jelling Kirke
Elværktøj på kommunens arealer	Alt håndværktøj er el-dreven.	Plæneklipper på el undersøges/afprøves.	Vejle Kommune
Sognehuset opvarmes med fjernvarme, solceller og overskudsvarme	Løbende overvågning af forbrug. Obs. på opvarmingsmaskine, ovn, pc og printer.	Mindske elforbrug i sognehuset med 10 %. Måles ved årsopgørelse	Jelling Kirke
Mandskabsrummet - Varmekilde er pt. varmeblæser	Luft-luft pumpe opsat i 2022	Mindske elforbrug. Bedre indeklima. Mindske risiko for at bygning/lokalet tager skade.	Vejle Kommune
Kongernes Jelling - et lille solcelleanlæg på ovenlysvinduer			Kongernes Jelling (2000)
Siden 2015 har der været en løbende udskiftning af elpærer. Der er nu LED pærer, stort set, overalt. En moderne udstilling kræver mange spots. Også her har der været en løbende udskiftning, så der de fleste steder bruges LED spots. Det gælder også i butikken		I 2025 skal alle spots i udstillingen være skiftet fra halogen til LED spots.	Kongernes Jelling
RESSOURCER			
Danske byggematerialer	Kongernes Jelling tilstræber, at genbruge flest mulige materialer fra udstillinger, der skal skiftes ud. Som en del af udviklingen af nye udstillinger vil spørgsmålet om genanvendelse af store dele af materialerne være afgørende.		Kongernes Jelling

Miljø/Klima			
Hvad? Status?	Hvad tilstræbes? Hvordan?	Mål Hvordan måler vi?	Hvem? Hvornår?
CERTIFICERING			
Kongernes Jelling blev i 2024 godkendt som Green Attraktion	I samarbejde med organisationen Danske Museer har Kongernes Jelling opnået certificeringen, der betyder at museet skal fremme energimæssigt bæredygtige turistoplevelser ved at indsamle og udbrede konkret viden om, hvordan man kan sænke miljø- og klimabelastningen på museet. Eksempelvis i form af reduceret vand- og energiforbrug og fokus på bæredygtig fødevarerproduktion i forbindelse med cafeen.	Som udpeget Green Attraktion vil Kongernes Jelling løbende skulle dokumentere at vi sænker miljø- og klimabelastningen.	Kongerens Jelling
GRØN DRIFT			
Græsslåning Solcelledrevne robotter. En robot er på solceller	Fire øvrige robotter på solceller.		Vejle Kommune Udskiftning pågår 2024
Sprøjtgifte Ingen brug	Der bruges damp eller spuma.	Ingen udledning af sprøjtgifte i naturen	Vejle Kommune
Sprøjtgift Benyttes ikke			Jelling Kirke
Kirkens jordbesiddelser, som ikke er lejet ud, drives af Vejle Kommune indenfor rammerne af Natura 2000 lovgivningen. Et jordstykke ligger desuden som brakjord.	Ved udlejede arealer skal det fremover fremgå af lejekontrakter, at der ikke må benyttes sprøjtgift.		Jelling Kirke
AFFALD			
Affaldssortering Ingen.	Kildesortering og mindre forbrug af plast i sække (tyndere poser = mindre plast, mulig pga. ændring i svejsning)		Vejle Kommune
Affaldssortering.	Affaldssortering er om- lagt til kommunalordning der håndterer sortering. Personalet bestræber sig på at der kildesorteres i alle kirkens funktioner. (2023)		Jelling Kirke

Økonomi

KONKRETE HANDLINGER

Til at turisterne bidrager
til verdensarvens
bevarelse, og at spisesteder
og overnatningssteder har
bæredygtighedsfokus

Økonomi

Hvad? Status?	Hvad tilstræbes? Hvordan?	Mål Hvordan måler vi?	Hvem? Hvornår?
INDTÆGT			
Vi har ingen indtægt på turister	Det er gratis at besøge området og bruge dets faciliteter, området skal være rart at besøge, så man får lyst til at tage ophold.	Der er et højt plejeniveau med faste parkpedeller som altid sørger for at arealet fremstår flot og indbydende. Brug af arealet tyder på mange publikummer.	Vejle Kommune
Vi har ingen indtægt på turister	At turister frivilligt kan give et bidrag til konkrete bevaringsprojekter i Monumentområdet	Ved at konto gøres op kvartalsvis	Jelling Kirke
Vi har ingen indtægt på parkering			Vejle Kommune

Socialt og lokalt

Balance mellem
turister og lokale

Socialt og lokalt

Hvad? Status?	Hvad tilstræbes? Hvordan?	Mål Hvordan måler vi?	Hvem? Hvornår?
LOKAL VIDEN			
Der afholdes møder og kurser for lokale om verdensarvens betydning og forvaltning	Løbende		Jelling Kirke
Information om verdensarvens forvaltning i kirkeblad og ved menighedsmøder	Løbende		Jelling Kirke
LOKAL AFTRYK			
Turisterne lægger en del penge i butikker, spisesteder og overnatningssteder	At turister bliver længere, spiser, handler og overnatter yderligere i Jelling.		Et samarbejde mellem lokale erhvervsdrivende og Vejle Kommune. Undersøges 2025.
BALANCE			
At sognekirken kommer før turistkirken i alle sammenhænge. At personale prioriterer de lokale kirke- og kirkegårdsbrugere højere end turisten			Jelling Kirke
At arrangementer afholdes under hensyn til og i balance med områdets udtryk og fortælling.			

